

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžėje 20 kiekvieno
mėnesio. Metinė prekė
su prisiuntimu:
Rusijoje uždeng-
tose gromatose . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 mark.,
Amerikoje ir kitur 5 mark.

VARPAS

Apgarsinimai „Varpe“
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtai dalį eilutę smulkiu
raštu spausta 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje Tilžėje
(Tilsit Ostpreussen).

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Italpa: Pabaigoje metu, -i-a-. — Sziaučius ir jo šeimininkštis (juokai), Juozo Korženiowskio. — Privatiška ir draugijinė ūkės organizacija, Liutas. — Naujausia tiesdavystė apie darbinjus, Joniškis. — Audiatur et altera pars, Szernas. — A. a. vyskupas Oliaka, Vyras. — Apie fizinis teorijas, J. — Kritika, Antanulis. — Korespondencijos. — Politika, Joniškis. — Muzika. — Gromatnyčia. — Apgarsinimai.

„Varpas“ 1891 m. išeis, kaip ir lyg šiol kas mėnesį. Preke ir pakraipa laikraščio pasi-
lieka ta pati.

Rašant į rėdystę su koku nors reikalu, reikia šitokią antrašą padėti: **Szernas, Tilsit (Ostpreussen), Hohe Strasse Nr. 93.**

Nuo ateinančių metų, dėl kontroles agentų, įvedame apgarsinimą užmokejusių už laikraštį — delto-gi meldžeme visų mūsų abonentų, priduoti vardus, po kokiais norėtu, idant laikraštije butu apgarsinti.

Pabaigoje metu.

Pasibaigė jau antri metai, kaip mes pradėjome leisti „Varpą“. Kokią jam užduotę paskyrėme, pradėdant mūsų darbą, tą pačią užduotę turi jisai ir dabar: t. y. traukt į kruvą ir vienyti apšviestus lietuvius ir kviesti juos į darbą del tėvynės naudos.

Ar išpildė mūsų laikraštis tą savo užduotę gerai? — mes tikrai atsakyti negalime. Dirbdami, mes norėjome, ir norime, kad darbas mūsų butu kuo naudingiausių mūsų tautai, geidėme kuo geriausiai, nes kitaip nebutume darbo nė pradėję. Žinojome ir žinome, kad norai ne visada eina drauge su jų nauda, delto ir iš pats pradžių prašėme brolių skaitytojų, idant, kaip galima, mus savo nuomonėmis persergėtu ir pagelbėtu, kada tame tikrai atsiras proga ir reikalas. Budami toli nuo brolių ne viską ir užtėmyti galime: tankiai kas mums rodo teisingu, gal pasirodyti ir klaidingu, nes apie teisingumą atsiųstų žinių ne visada galima yra persiliudyti. Kaip-gi vienok mūsų broliai, kurių pagelbos prašėme, prie to prisijėdejo?

Gromatos, kokias rėdyste gauna, arba mus per daug išgiria, nerasdami mūsų darbuose nieko pikto, ko jau ir mes patys sau nepripažįstame; arba mus baudžia tai už senas jau užmirštas

kaltes, į kokias dabar jau nuo seniai saugojames įpulti, tai vele peikia nežinia tikrai už ką, nes priežaščių gerai ir suprantamai neišaiškina. Teisybė, mūsų draugelkai „Apžvalgai“ turėtume buti dekingi: ji gana tankiai mus mokino ir visai stengėsi sulaukyti nuo kelio, vedančio į amžiną prapultį; persergėjo gana ir musu skaitytojus. Apskundimuose vienok Apžvalgos per menkai randame argumentų, galinčių mus mūsų nusikaltimuose pertikrėti: jie visi pastatyti ant vienpusiškai kitokio pamato, kaip stovi mūsų laikraštis, arba davadžiojimais jos suprantami tik-tai specjelistų - teologų; nelygus čia ginklai: nes tais pačiais argumentais mes teisėtis negalime, o kitokių mūsų apkaltitojai ne pripažįsta.

Iš pradžių Apž. nubare Šerną, rasdama jo darbuose pakraipą priešingą šventam tikėjimui, nors neparode iš tikro kame yra tasai priešingumas tikėjimui, arba be dievyste. Reikalavo parodymo svetimo laikraščio, kurisai patikrino žinia apie atsitikimą su apostatu Rodriguez iš Buenos-Ayreso, bet kada tų laikraščių labai daug yra ir ant to klausymo dave atsakima kn. Burba, jau Šernui ne buvo reikalo tą patį antra syki teplioti.

Q. D. ir K. aiškino vodingumą užgimino ant-syk kelių lietuviškų laikraščių, neturint da pri-tinkančio skaitliaus rašėjų, o Apžv., kas-žin per kokį įkvėpimą, prisispavo, kad **Q. D. ir K.**, iš-sigandęs, Apžv. nori tokiu budu apginti nuo jos smarkumo „Varpą“ — na ir grumoja, kad ji visada bus sargų visokių Varpo paklydimų ir jų nepraleis, neparodžius svetui. O iš kur Apžv. žino, apie ką misljo tada **Q. D. ir K.** ir kad ne-atbutinai turėjo mislyti apie baisumą Apžvalgos? To dalyko Apžv. nepaaiškino. -j-b-, rokuo-damas mūsų inteligenciją, kuomi-nors užsiimančią, į tą tarpą įkišo ir kunigus, tuojaus mūsų moki-tojai nurodė, kad kunigija ne yra amatas —

bet neparodė, ar kunigai minta be jokio darbo; jaigu dirbą sunkiai ir iš darbo duoną valgo, tai kur-gi juos reikėjo paminėti? Ar iš paminėjimo išmesti? Ant galo nubarė vėl už paminėjimą, kad krastuose su tirstų apgivenessų ir augštesne kultūra — mažiaus yra einančių į stoną moterystes, buk delto, kad apšviestėnis rūpinasi ir apie buvį, galinčių buti vaikų — mūsų mokytojai ne pasakė vienok, kad toji žinia butu neteisinga. Statistikai viso svieto ant tarptautiškų kongresų, kur jau suvažiuoje ne vieni tiktai bedėviai, kurie žinias apie einančius į stoną moterystės renka tankiausiai nuo dvasiškių užveizėtojų parapijų — tokią nuomonę už aksiomatą priėmė.

Apie pamokinimus del mūsų rašėjų p. Migliovaros, toje-pat Apžvalgoje patalpītus, pāremtus ant žodžių: „jai tavę valditojas uždauž per vieną skruostą, atkreip jam ir antrą“, nes kaip gerai pažįstamas rusiškų viršinikų kanceliarijose mokytojas pranesza, pakara ir meile viršinikų dangų pelno — visai jau ne verta ir paminėti; tasai straipsnis lygei taip prie kitų to laikraščio straipsnių tinka, kaip kvietka prieškrandos.

Savo pakara ką-gi pelne p. Migliovara, arba ir prieš jį dar buvęs, savo laike garsus, bet jau nutilęs p. Muraška? Abudu garbino viršinikus ir užpuldinėjo ant visko kas tiems viršinikams ne mielas. P. Migliovara - Milevskis ne per seniai padavė projektą, kaip įvesti maskoliškas raides (vide Žurnal Ministerstwa narodnaho prosviešėnija už 1888 m.), reikalaudams tik fonetiškų permainų — bet ir to neišklause jo garbinami viršinikai; rašė straipsnius vardu lietuvių pasirašydams: Gente lithuanus, natione russus, skundė nemielus valdžioms — bet ar užsipelnė nors dangų? Nebudami specialistais, ant to klausymo gerai atsakyti nemokame; paliekame tą dalyką geriau už mus numanantiai „Apžvalgai“. Mūsų viršinikai, uždaužę per skruostą nepasikakdina atkreipimu antrojo, bet reikalauje, idant jiems atkreipti vėl ir pirmąjį ir taip ad infinitum, kolaik tiktai savo looną skruostą turėsime. Tasai jau ir pakarniausiam, labjausiai norinčiam dangų užsipelnyti, nusibosta.

Iš visų aurodymų tikrai svarbių randame vieną raštą, kurį talpūdami, norime peržiūrėti, nors jisai ir neužgauna visai pakraipos straipsnių patilpusių į mūsų laikraščius, už kuriuos baramus Apžvalga. Mūsų draugas taip rašo:

„Ar mūsų laikraščiai gali duoti mums užtektenai dvasiško peno?“

„Ant klausymo, augščiaus padėto, sakau, jog ne. Gal buti, kad Lietuvos ukinikams prie rašto ir visokių naujienų nepripratūsiems, ir užtenka laikraštis kas mėnesį pasirodantis, bet del lietuvių apšviestų — tai to visiškai negana. Geriausias tam darodijimas — tai faktas tas, jog kožnas

apšviestas lietuvis, norintis žinoti kas ant svieto dedasi, visuomet sav išsirašo ar tai lenkišką, ar gudišką laikraštį, o jegut jis aptur ir laikraštį lietuvišką, tai tas darosi tiktai iš mielaširdystės, idant savo rašlevą paturėti, o ne del to, idant ten naujienų jieskoti. Svarbiausieji atsitikimai ant svieto jau jam yra žinomi iš laikraščių svetimtantiškų. Tai-gi tiesiai galima sakyti, jog mūsų laikraščiai visiškai ne atsako savo mierui. — Jie per retai išėina; jie turētu išėiti mažiausiai kas kožną nedėlią — ir tai formate norint ko mažiausiame, bet jaib tiktai praneštu svarbiausius atsitikimtus ant svieto, o labjausiai mūsų krašte. Kožnas už tokį laikraštį nepasigailėtu ant metų 10 arba 12 rublių, nes dabar jis dvejojai tiek tur mokėti, išsirašydindamas svetimtantiškus laikraščius ir savuosius paturėdamas. — Tai ne skaitytojaus užduotė jieskoti po gudiškus, lenkiškus, vokiškus etc. laikraščius, kas svarbo atsitiko mūsų krašte, arba kas apie mus yra rašoma — bet tai užduotė lietuviškų laikraščių, kurių rėdytės supranta savo užduotę ir nor jai priderantiai atsakyti. Teisybę reikia pasakyti, jog iki šiol ne vienas lietuviškas laikraštis, Prusuose išėinantis, tos užduotės neišpildė — ir regimai nesupranta svarbiausios priežasties savo raison d'être. Tai ne juokai ir nepapeikimas, bet šauksmas apalpusios širdies ant galo pagales sulaukti tikrą lietuvišką laikraštį, kurs atsakytu mūsų dvasiškiems reikalams. . . . Apie Lietuvą dabar daug daugiau galime dasižinoti iš lenkiško „Kraj“, neng iš kožno, arba ir iš visų mūsų laikraščių — ir noroms-nenoroms esame priversti redakeijai Kraj'aus ant metų mokėti po 12 rublių. Tai-gi mes velitume tuos pinigus apversti ant savotiškų laikraščių — reikia tiktai, idant tą, ko ten jieskome, savuose laikraščiuose atrastumėme.“

„Laikraščiai mūsų tur sav vietą ir padėjimą pas mus atkariauti, stotis neatmestinais reikalingais, o nemitjtes tik iš dovanų ir mielaširdystės. Su tuom jie niekados toli nenueis.“ —

„Tegul mano rašymas bus taip su geru noru ir be piktumo suprastas, kaip ir aš su geru noru rašau.“

Viską išreikštą tame raštelyje pripažįstame už visai teisingą, bet vėl, idant jį išpildīti, turime pažiūrėti ir į mūsų materyališkas ir rastiškas pajiegas. Vietose, kur išėina mūsų laikraščiai, Prusuose, rėdytės neturi visai rastiškų padėtojų; ne daug tur jos ir medegos del rašymo; rašėjai-gi toliaus gyvenantieji (ir tu ne daug prisideda) kaip kada į laiką ne atsimenta pažadėtų raštų atsiųsti ir tokiu budu apstabdo mėnesinį laikraštį — tai kas-gi but su nedeliniau? Kitas dalis laikraščio galima butu parengti, bet su begančiomis žiniomis jau vargei galima but išvalioti. Išsiplatinimas laikraščio pas mus yra sunkus del ēsančio

ant mūsų raštų interdikto; tankiaus siuntinėjant jau negalima but pasinaudoti keliais, kokiais šiandien kaip kada pasinaudojame. Laikraščiai, nors išėitu kas nedėlę, ne visiems vienok abonentams į laiką patektu; tie gautu vėliausiai, kuriems įsai reikalingiausias yra. Nedelinis laikraštis vis-gi neužganėdītu pripratusių skaityti laikraščius su naujienoms kasdieninėmis, juk ir vokiečiai, turintieje su viršum 5000 savo visokių laikraščių, pasinaudoja ir iš svetimų.

Daugumas abonentų yra žmonės neturtingi; del kurių užmokėti daugiau porą rublių ne yra lengvu daigtu, mūsų-gi laikraščiai ne gal but pigus, nes prekė jų tur dideliai padidīti uždraudos Rusijos. Tankiaus išleidžiant, pasikels ir prekė, sunkiausiai užgulanti abonentus, kurie daugiausiai neturtingi, nes mūsų broliai pralobę ne labai skubinasi mums su pagelba. Daugums iš jų, pasinaudodami iš svetimų laikraščių, nesirupina ir pažīti musiškių. — -j-a-

Sziauczius ir jo szejminiksztis.

Luokai,

Juozo Korzeniowski'o, perverte kn. Aleksandrowicz, 1883 m. (Pabaiga.)

Ketvirtas atsitikis.

Šaroškiene, Barbė ir Nepažįstamas.

Nepažįstamas. Matai vaikiš bėga nežvilgams! Kas-gi jis toks?

Šaroškiene. Tai mūsų szejminiksztis.

Nepažįstamas. Gi ta bene dukte tamstos?

Šaroškiene (nužiuri jį). Dukte, tai dukte, bet kam tamstai ta žinē?

Nepažįstamas. Man divai, kad tamsta leidi savo dukterį glebėsciuotiesi su szejminiksztu.

Šaroškiene. Tse, ar tai tamstai užkliuva? Jei jau tai jiems leista, tai jau regimai yra tam priežastis.

Nepažįstamas. Bene tiktai tamstos dukte susižiedavo su juomi?

Šaroškiene. O kad ir taip butu? Ar tai tamstai gailu ar ką? Tokį szejminiksztį ne kožnam P. Dievas teduoda, norint meistras dešimt kartu butu vertesnis už tą mano pasileidėlį

Barbė. Matusait! kam tai sakyti nepažįstamam žmogui. (Nepažįstamam.) Gali tamstai ko reiki? Gali pirksi naujas kurpes ar pusbačius?

Nepažįstamas. Gerai, gerai, prašau tiktai parodyti.

Šaroškiene. Aš tamstai pati parodysiu (atidariusi šėpą, iškelia keletą porų). Medega gera ir menciūs nepeiktinas — visi dirbti del išteklis — gali tamsta apsimautumei?

Nepažįstamas (prideda prie savo pado). Bus geri. Tai-gi, mano mergele, parink dar du porų ir surišk kruvoje.

Barbė. Tuojau tai padarysiu.

Nepažįstamas (Šaroškienei). O po kam tai bus?

Šaroškiene. Pors po dvidešimt penkis auksinus; matai tamsta, šiand medega bringtelėjo, gyvenimas mieste taipogi brangus — o szejmynos vėl turiu. nemažai.

Nepažįstamas (mokėdamas). Taipogi prašau man

pasakyti, ar pas tamstus gyvena szejminiksztis, vardu Gasparas Dagilius?

Šaroškiene. Yra, yra, ir tai tas pats, kurs besiskubidamas — nenorums tamstą kumštelėjo. Persiprašau aš tamstą už jį — jis teisingas vaikiukas — jis ējo mano reikale.

Nepažįstamas. Ar tai tas pats? Ar pasidžiaugiate iš jo?

Šaroškiene. Malonus tu Dieve! Kas iš jo nepasidžiaugtu? Sakau tamstai stačiai, kad tai laimė, turėti tokį vaikiną, blaivus, darbštus ir ant vietos stovus. Dievas, jį duodamas, manę palaimino, gali ir už tai, kad aš kenčiu už tą paleistuvį savo . . .

Barbė. Kam ēia, matusait, taip išsišneki?

Nepažįstamas. Ar ir tamsta, karvelait, sutinki su tuomi, ką matusē šneka.

Barbė (susigėdusi). Kam tamsta manęs klausai, ar tai tamstai taip reikia žinoti?

Nepažįstamas. Ką gali žinoti, vaikel, gali man tai ir labai rupi? Jis kaip pas tamstus pristojo, bene bus jau antri metai?

Šaroškiene. Bet tai vis iš kur tamsta žinai?

Nepažįstamas. Ar jau jis tamstoms taip įtiko, kad nesidrovite jam atiduoti laimę savo dukters?

Šaroškiene. Aš nesidroviau, taipogi nesidroviau ir mano dukte . . .

Barbė (tikėdama už rankovės). At, mamait, kam tai vis sakai!

Nepažįstamas. Kuomi tas blogai?

Šaroškiene. Matai, tamsta, turiu virą, kurs tikrai, kad, akis apsipilęs, pažadėjo ją kokiam ten našliui, norinčiam mūsų skolą išmokėti.

Nepažįstamas. Ir tamsta ant to sutinki, ar ne?

Šaroškiene. Aš — lai manę nukedena velniai į pragarą, jaigu aš ant to sutikčiau — jaigu tiktai man, akis užmerkus, tai galētu įvykti. Bet iš antros pusės, kaip susigretins vargas su vargu, tai vargas ir užgims — laikas skolas apmokėti nebetoli, pinigų nėra, o licitatorius sėdžia ant sprando. Del to tai mūsų Gasparėlis nubėgo į išlaikinį banką, nes ten turi žiupsnį pinigų, kuriuos tai gavo vakar nuo nepažįstamo geradario. Bet tai turi buti nedaugis — ir mūsų iš bėdos neišpirks, vienokgi tai vis parodė gėrį jo širdies. Dabar gali jau tamstai nebebus šmatlu, kodėl aš ir dukte jį apkabinome

Nepažįstamas. Tai jis nuėjo į išlaikinį banką, kad jums visą ką aukauti? . . . Tai gražu.

Barbė. Jisai mums atiduotu ir tukstančius, kad tiktai turētu.

Nepažįstamas (ima ją už rankos). Taip tai tikrai jau sugavai jo širdį, vaikait?

Barbė. Aš iš tiesu nežinau, del ko tamsta manęs klausai.

Šaroškiene (šalin). Kas-gi ēia butu? bene tiktai pats geradaris? (balsiai.) Kodėl negali pasakyti, kas teisybė? Jisai už ją gatavas numirti.

Nepažįstamas. Gi tamsta jį ar taip-pat mili?

Barbė (motinai). Mamait, aš jau nuvokiū.

Šaroškiene. Sakyk, sakyk, Barbait, teisybę. Mato-mai, kad tą žmogų tie daigtai rupina — aš jiems leidžia pamilti vienas kitą.

Nepažįstamas. Nu kaip, mano vaike! ar susipranti, busianti gerą žmoną Gasparo, jai jis to vertas bus?

Barbė. Kad jis vertas bus, tai žinau; o man buti gerą padēs Ponas Dievas.

Nepažįstamas (užmaudamas jai žiedą ant piršto). Imk tas moterystės dovanas, Gasparo duotas, ir ne-

parduok jų, jaigu tiktai labai labai pavargusi
(išeina.)

Penktas atsitikis.

Šaroškienė, Barbė, paskui pats Šaroška.

Barbė. Matušait, tai bene geradaris Gasparaičio — ar žiuri, mamait, kaip tai blizga?

Šaroškienė (stebėdamiesi). Tai tikras diemantas, Barbait. Ee, tai jis pats; ar neregimas palaiminimas Pono Dievo?

Šaroška (Ikišęs galvą pro šalutines duris). Barbait, Barbait, ar galiu?

Šaroškienė (Barbei). Tuojau paslėpk tą žiedą, jei ne, tai aš jį paslėpsiu (nususuka nuo įeinančio vyro).

Šaroška. Rožait, nebepyk ant manęs.

Barbė. Ne, ne! tėtūšait; mama jau nebepyksta, aš jau jai pasakiau, kad tamsta gailiesi nuo tikros širdies.

Šaroška. Iš tikro gailiuosi, Rožait! Persiprašau — nebesirustauk. Nutempė manę tie bičiuliai — o juk žinai, kad cigonas už bičiulystę gatavas pasikarti.

Šaroškienė. Cigonas, bet ne tikros širdies žmogus, ne vaikų tėvas, ne meistras pagirtas, ne žmogus turįs skolą ant kaklo, o licitatorių ant sprando.

Šaroška. Tai vis tiesa, Rožait, bet pamatysi kaip aš pasįtaisysiu nuo šv. Mikolo.

Šaroškienė. Tai-gi, tai-gi! nuo šv. Mikolo permainsi tiktai karčema, o daugiau nieko. O ar turėjai Dievą širdyje tokiam bjauriui, tokiam girtuokliui, apskretėliui, turinčiam penketą vaikų, prizadėti Barbaite? Gėdikiesi bent!

Šaroška (nusiminęs). Apskretėliui? turinčiam penketą vaikų? lai aš pragaistu, jei atmenu Pasakykk-gi man kas tai toks, kaip tai buvo?

Šaroškienė. Ar velniai ten jus žino, kaip buvo; regimai ten gėrinėje bebliaudamas, norėjai nubliauti ir savo dukterį!

Šaroška. Kaip kad aš kadaį bliaučiau? Ar aš koks vokiečių šalaputis? Tfu! Rožait, nebežinai ką šnekanti!

Šaroškienė. Ar nesakiau, kad užpili ir atmintį ir protą ir sąžinę ir visą ką. Ir to jau nebeatmeni, kad koks-ten Gurkšnis, kurs tai kadaį buvo urėdnjku, pažadėjo už tavę mokėti tris tukstančius Morkeliui, o tujai jam už tai pažadėjai Barbaite Ar nesigėdi?

Šaroška. Aš prizadėjau Barbaite Gurkšniui?

Šaroškienė. Jau matyti, kad prizadėjai — juk jis vakar su tavimi čia įsikrušęs — jos reikalavo, o dar regisi ir Morkelį prikalbėjo, kad jis mūs baidytu licitatorių

Šaroška. Nieko nebeatmenu.

Šaroškienė. O mataisi nebeatmenas, ką darai, ir apsigėres Poną Dievą rustini, kurs tau ne delto dave kudikį, kad jį jaib kokiam šalavalkai kabitumei ant kaklo, už tai vien, kad jis lygiai su tavimi geria.

Šaroška. Teisybė, tai baisus pažeidimas Pono Dievo.

Šaroškienė. Bet garbė Dievui, kad aš čia esmi, aš to padaryti neleisiu. Barbaitei yra nuskirtas kitas viras, kurs ją myli ir kurį ji myli — jos viru bus mūsų Gasparas.

Šaroška. Mūsų Gasparas? ir tai aš jai parinkau Gasparą? to taipogi neatmenu.

Šaroškienė. Tu, matau, nieko neatmeni.

Šaroška. Taip, taip, Rožait, dabar aiškiai matau, kad žmogus įpylęs į kausą, išpilia savo protą.

Šaroškienė. Ir protą ir sąžinę — taip tai, paukštait.

Šaroška. Teisybę ir sąžinę — bet ačiui Dievui, kad visi pažadai, duoti girto žmogaus, niekam nėra verti. Nesibijok, Barbait! Jai aš tavę pažadėjau Gasparui, tai nebuvau blaivus, o par tai nė savęs, nė tavęs nesurišau.

Barbė (į šalį). Ta taigis tau — nelaimingas tas mano tėvas! (balsiai.) Bet, tetai, čia kalbama ne apie Gasparą, bet apie Gurkšnį. Aš už Gasparo tekėti noriu, ir matušė nori, ir tamsta norėsi ir išteketi leisi, nės jį myli ir pats už jo gerumą ir darbštumą.

Šaroška. Tu nori, motina nori, ir aš noriu — tai-gi dirbkime, taip kaip visi norime, tiktai duokite man truputį pailsėti, nės man galvą skauda aš čia pasėdėsiu. — Ar eini kur, Rožait?

Šaroškienė. Turiu reikalą. Pasėdėk čia truputį klėtkoje, bet meldžiamasis neužmigk. (Barbei) Eikime, Barbait, pamatysime, kiek ans daigtas brangus. (Išeina.)

Šeštas atsitikis.

Šaroška (vienas pats). Galva mano sunki, ir kjos kaip nepakeliamos — Blogai, Šaroška, padarei — perlauei pačiai duotą žodį, ir pasigėres, dar kokias ten nedorybes padarei! Tai bjauru, tai blogai — ką ji ten man sakė apie aną moterystę (žiovauja). O kaip akiu vokai limpa — kad bent ištvėrciau neįmigęs — gerai duris užsklėsti kad kas neįteit (nuleidžia galvą ir užsnusta.)

Septintas atsitikis.

Šaroška miegta, *Gurkšnis*.

Gurkšnis (ikišęs galvą dairosi, paskui įeina). Aha, tos liežuvinikės nėra! Čia mano bičiulis, pavargęs žmogus užsalė. Veltuo aš jį dabar kelsiu, jis nepabus (stato stuopką ant stalo). Lai tik jis truputį atsigaus, tai ir pats pas manę apsilankis (atplėšęs popiergalį rašo). „Ant Žąsinės ulyčios — pas Žvejį — laukiame tavęs, meilingas bičiuli! Gurkšnis.“ Tai jau tau patiks (išeina tilomis),

Aštuntas atsitikis.

Šaroška (vienas pats, bunda). Bene nori tamsta ko? (dairosi.) Man rodosi, kad čia kas buvo — Dieve tu mano! kaip tai žmogui, tiktai ką užmigus, tuojau kas norint vaidinasi. Rodėsi man, kad čia kaip kas (pamato stuopką, paėmęs apžvalgo ją). Nu, nu, bet čia jau nebe sapnas (skaito): Kimelio šnapškė. Tas prašas jau tik nebeapgandinėja (uosto). Tas kvapas rodo taipogi, kad čia tikra teisybė. Hm! čia tarsitais butu gera užkando! Bet ką daryti, kad pažadėjau, o jau pažadėjęs turi (žiuri į stuopką ir niunuoja) o kad (nori pamėgiti). Bet ne, pažadėjau — šalin visos pagundos. (Deda stuopką į šėpą, o raktą į kišenį ir vaikštinėja.) (Po valandos sustoja.) Šaroška, kodėl tu taip nuliudai! sąžinę tavę graužia — nebedrįsti nė akių pakelti ir pasiziūrėti į žmones (vaikštinėja — ir žiurinėja į šėpą). Ir Morkelis juk ant mislės ir licitatorius žiuri į namus. Visi tavę taip baido, kaip kad jau butumei į pragaisties maišą įlindęs. Pirmiau tau bene sekėsi kitioniška. O dabar (praveria šėpą) stebėkisi, ką jau padėjai kokią sąvaitę (nedėlę) atgal, tai dar tebestovi. Bet tuomi pikčiau, kad sveikata nyksta, ir sylos menksta Ot, tiktai ką bepastovi ant koju — o juk ir širdis pyksta ir neramu — Šaroška! Jei taip ilgiau darysi, gali greitai mirti, o juk paliksi pačią — našlę ir dukterį — našlaitę (ima plėčką). Ragauk, Šaroška, truputį atsigauk, bene įkvėps tai tau dvasę ir išblaskys tą širdpersą (geria). Ot, ar regi, tuojau kaip kad bučiau stipresnis! Ir žingsnis stamantresnis, ir širdžiai smagiau (vėl geria). Ot, ir pasijuokti gali, ir balsas pajaurėjo, ir drąsiau

jaib kam į akis pažiūrėti (užsideda skribėlę ant vienos pusės ir žiuri į zerkolą). O ho-ho, Šaroška, gerai išrodai — baigk pradėtą darbą — (išgėres lik-pat dugno stuopką, stato ant stalo). Dabar ar man berupi vargai ir priepuoliai? — Gi pati? Kas ten ta pati, pasijuok iš jos! Jei kas turi bičiولیus, tai jis gali drąsiai rėkauti — Nu, surik, Šaroška, nieko nesibijok — eija! — balsiau — eija! taip, taip, bet dar balsiau — (eina į priedurį ant ulyčios ir surinka labai smarkiai) Eija!

Devintas atsitikis.

Šaroška, Šaroškienė, paskui Barbė ir Gasparas.

Šaroškienė (įstumusi į vidų virą, jam gerklę užkisa ranka). O tu pagėdėli! tai tavo pažadas — ir čia radai nuodus!

Šaroška. Eik į šalį, patait! kas tai ta pati — pasijuok iš jos, Šaroška! — leisk manę, nės kaip duosiu, tai . . . (įeina Gasparas ir nuturi Šarošką.) Gi tu kas? eik po šunais, kad aš šaukiu — eija! (užgavęs skaudžiai Gasparą, išeina.)

Desimtas atsitikis.

Šaroškienė, Barbė, Gasparas.

Šaroškienė. Leisk jį, Gasparėl, leisk, tegul eina, tegul laužia sau sprandą, jau aš dabar paskui jo nebeisiu ir jo nebejieškosiu (randa popiergalį Gurkšnio). O ar matote, negana kad jį po karčemas girdo, dar į namus atsiuntinėja, paleistuviai (metusi popierkraštį įkriaupia veidą).

Barbė. O matušait!

Šaroškienė (štarkiai). Barbait, Gasparas tavo — eik tu šian, teisingas vaike! imk ją, ji tavo — aš tuoju paduosiu ant užsąkų — pamesiu jį, taip pamesiu, ir pas jus nusikraustysiu — jis-gi lai pražuva. Lai dabar ateina tas žydas, lai ateina visi licitatoriai, lai visą ką atsiima, lai visą ką ištraldija — kas man darbo. Jus man duosite kasnelį duonos, aš-gi jums pagaspadinausiu, busiu jusų virėją, busiu nešiotoją jusų vaikų, aš vargšė jusų motina (atsisėdusi verkia).

Barbė. Matušait, matušait!

Gasparas. Ką tamsta bešpeki apie žydą ir licitatorių — šitai vekselis.

Šaroškienė. Ir jau perplėstas.

Gasparas (priklaupęs, apkabina jos kelius). Ir jau apmokėtas, matušait, apmokėtas! Neverk, aš atradau savo geradarį, kurs už manę mokėdavo, kada ėjau į mokslus, kuris del manęs padėjo į išlaikinį banką dešimt tukstancių auksinų, kurs apmokėjo skolą žydui ir neliepė man užkabjti pinigų, padėtų į banką.

Vienuoliktas atsitikis.

Tie patys ir Nepažįstamas.

Barbė. Tai tas, kurs man davė taip brangią dovaną, tai tas . . . (Nepažįstamas įeina pro duris.) Šitai jis, matušait! O tai jis (bėga prie jo) — O tai geras žmogus!

Šaroškienė. Lai jį Dievas laimina (apstoja jį).

Nepažįstamas. Vaikai, Dievas laimina manę jusų džiaugsmų ir laimę (tiliau) ir atleis nedoribes jaunų dienų.

Gasparas. Geradari, geradari! aš tamstą mačiau kana-kadais, seniai, labai seniai — del manęs daug ką padarėi — padaryk dar vieną daigtą (ima jį už rankos); pasakyk, kaip vardas mano motinos, kad aš žinočiau, kaip už ją turiu pasimelsti.

Nepažįstamas (ima jį į glėbį, o Gasparas apkabina jį). Kotrina, mano sunau, Kotrina!

(Čia nusileidžia užkabas.)

Privatizszka ir draugijinė ukės organizacija.

(Pabaiga.)

Kritika sito mokslo. Ant galo turiu pasakyti kelis žodžius apie balsus, kalbančius prieš platinimąsi draugijinės ukių organizacijos; tokių balsų yra daug, bet aš paimsiu tik vieną; tarp priešinių šitos tendencijos stovi ir H. Spencer, žinomas Anglų filiozofas, tas begalo vienpusys individualistas. Anot Spencer'io, daugelis socialistiškų reformų, jau apskelbtų parlamentuose ir dar busenčių neužilgo, pamaži susilies į vieną — į valstijos socializmą; socializmas-gi turi savyje vergystę: didžiausia vergo kokybė toji, kad jis tur dirbti pagal kito valią; prie socialistiškos organizacijos, žmogus turės dirbti nē pagal savo, ale pagal draugijos valią, ir gaus už savo darbą iš draugijos krautuvių tiek, kiek draugija teiks jam duoti; aišku, kad jis bus vergu. Tokiu bndu socialistiskas parėdkas neatbutinai vėda prie pavergimo. Nē viena sadarbystos forma neapsieina be kontroliaus ir visada rejkalauja, kad šanariai klausytu valdžios, darančios parėdką; paveizdą turimė bendrijose ir „Trades-Unions“, bet ir čia girdime skundus ant tirionystės parėdkavojančių; tai ko galime laukti nuo valstijos valdžios, organizuotos ir visogalinčios! Taigi ant vietos laisvos sutarmės tarp samdytojaus ir samdinjko bus, iš vienos pusės, vietinių viršinjku paliepimas, iš kitos, darbinjku nužemintas pildymas užduotos lekcijos. Garbės godumas, egoizmas, neteisingumas, nesąžiniškumas valdžios, visogalinčios, pagal savo spekas, darys neišskaitomas nelaimės, o kad deputatų palata, pildanti periodiška savo pareigas, negali prašaliti tų nelaimių, tai aiškiai matome paveizde francuzų valdžios laike Antrosios Ciecorystės ir t. t. *). Taip kalba Spencer'is, o jo žodžiais ir kiti vienmisliai. Pažiurėkime, ar teisingas jo sąprotavimas. Neteisybė, buk prie socialistiškos sustatos darbinjkas gautu iš draugijos krautuvių tik tiek, kiek draugija teiktusi jam duoti; socializmas tai ekonomiška darbo karija, kuri reikalauja, kad darbinjku prigulėtu vaisiai jo darbo, iš kurių dalį jis turės duoti ant draugijinių reikalų, kaip dabar kožnas moka mokestis; jaigu neteisingas pirmas tvirtinimas, tai neteisingas ir iš jo išvedimas, buk socializmas žada vergystę. Kalbėti, kad dabarnyksčia laisva sutarmė tarp samdytojaus ir samdinjku bus apmainyta ant darbinjku priegulmės nuo viršinjku, gali tiktai toks žmogus, kuriam naudinga toji laisva sutarmė ir kapitališka sustata, arba toks, kuris nepalaužė savo galvelės, kad suprasti, kas per laisva sutarmė tarp alkano neturtėlio ir sotaus kapitalisto.

*) Žiurėk jo brošiura: „Ateisenti vergystė“.

Kiti Spencer'io užtėmijimai, nors vienpusiai, bet iš dalies teisingi: dabar nuolat kalba apie valstijos veiksmą, nuolat naujai reikalauja, kad valstija tai ir tai darytu etc.; jaigu dalykai ir toliaus taip eitu, tai gali užsiduoti sau Spencer'is baimę; pagal mano nuomonę dabar dažnai sumaišo prasmes: draugija ir valstija, ir kalbėdami apie antrą, supranta, arba teisingiaus užmiršta pirmąją; tarp kitų taip-pat daro Wagner ir Schaeffle. Delto kad išsiplatinimas draugijai ukių sistemos, įpač valstijos veiksmo, butu naudingas ir rekalingas veiksmas visos draugijos, o netiktai valstijos; todelei rekaliugas kuo didžiausias išlavinimas vietinės patvaldystės, išlavinimas mažesnių draugijimių ukių, o taip-gi gera valstijos sustata. Bet šitie klausymai nepriguli prie mano temos ir aš apie juos nekalbėsiu, pasakysiu tik, kad šitos reformos turi būti padarytos angsciaus kitų; žmonės turi prasimokėti, priprasti drauge mislyti apie draugijinius reikalus ir drauge dirbti del jų užganėdinimo; žmogaus budas, papročiai, mislys ir pažiuros turi persimainyti.

* * *

Ant galo turin pasiteisinti prieš skaitytojus, delko aš rašiau apie tokį grynai teoritišką del mūsų, lietuvių, klausymą: pirma, delto, kad aš misliju, jog mums reikia suprasti sociališkus atsitikimus, antra delto, kad supratimas tų sociališku atsitikimų, apie kuriuos aš rašiau, gali būti ir praktiškai mums naudingas: suprasdami, kokios dabar valstijos uždavos, mes žinome, ko nuo jos galime ir turime tiesą reikalauti. Pas mus toksai-pat žemės valdymas, kaip ir vakarinėje Europoje, pas mus nėra bendriško valdymo, kaip Maskolijoje, bet kožnas turi savumos tiesą ant savo lauko; pas mus daug neturtėlių-bežemių, arba turinčių mažai žemės; mūsų pripratimas prie žemdirbystės, mūsų dalybos ir abelnos priešastys turtų koncentracijos daro vis daugiau neturtėlių; taip mums naudinga žinoti, kaip kitos tautos gerina savo ekonomišką buyį. Aš išguldziau abelną šio klausymo teoryją; po šitam straipsniui tulas gali, man rodosi, drąsiai imti atskyrą ukės šaką ir išguldyti; paimkime paveizdan girinę ukę: pasiremdamas ant šiandyksėio supratimo valstijos uždavų, aš tvirtinu, kad valstija turi dykai duoti neturtėliams malką, nes kitaip jie turės vogti, o kitiems žmonims turi parduoti malkas ir medžius, t. y. arba parduoti girią mažomis dalimis (šitai pas mus geriau tinka), arba laikyti savo krautuves malkų, medžių ir lentų, abelnai nedaleisti tarpinų, nes tada mažiaus pasituris žmogus negali įpirkti ir t. t., paimkime žemdirbystę: aš tvirtinu, kad valstija turi randavoti savo dvarus žmonems-žemdarbiams, po nedidelį plotą, o ne po visą dvarą, arba po kelis dvarus kokiems poneliams; tada ji pati turės daugiau

naudos ir daug žmonių turės gerą gyvenimą; jaigu aš, kalbėdamas su žmogum, kuris nieko nebuvo girdejęs apie šituos klausymus, neišaiškinęs jam valstijos uždavų, ištarčia tokius reikalavimus, tai jis man galētu atsakyti: „o kokią tiesą mes turime reikalauti to nuo valstijos“?

Liutas.

Naujausia tiesdavyste apie darbininkus.

(Tąsa.)

Ką-tik paminėti išskirimai iš abelnų įstatymų, uždraudžiančių dirbti šventomis dienomis, išskaityti pačiuose įstatymuose; Vienybės-gi Santara, taip-gi vyresni ir žemesni administracijos organai gali daleisti dirbti šventomis dienomis tiktai tokiose šakose pramonės, kurių arba budas toks, kad negali pertraukti durbo, arba kuriose dirbama tiktai tam tikrą laiką metų, arba kurios tam tikrą laiką ytin daug darbo reikalauja. Vienok ir tokiose šakose pramonės darbininkams turi duoti nors kiek ilsėtis ir turi būti įtaisyta priežiura išskirimų, daleidžiamų žemesnių organų administracijos.

Imperatorius, sutinkant Vokiečių Vienybės Santarai, gali uždrausti dirbti šventomis dienomis ir kitose pramonės šakose.

Kas priguli prie darbo vaikų ir paaugėjusių, tai projektas uždraudžia priimti ant fabriku vaikų, nesukakusius dar 13 metų, iki šiol-gi uždraudimas dalytėjo tiktai ugio iki 12 metų; bet ir turinčius 13 metų projektas daleidžia priimti tiktai tada, jaigu jiems nereikia jau eiti į moksłą. Darbas vaikų, kurie dar nesuvėjo 14 metų, traukiasi 6 valandas, o vyresnių per 14 m. — 10 valandų. Vienok Vienybės Santara gali daleisti, kaip kokiose pramonės šakose, naudoti iš darbo vaikų, sukakusių 13 metų, taip, kaip ir vyresnių per 14 metų, jaigu darbdaviai pristatys nuo tam tikrų, vyresnės valdžios skiriamų vaistinių liudijimą, jog toki vaikai ant kuno jau gerai suaugę ir subrendę ir sunksnis, nekaip įstatymų daleista, darbas negali kenkti jų sveikatai. Tiems vaikams, kuriuos daleista laikyti prie darbo tiktai 6 valandas, iki šiol turėjo duoti dukart ilsėtis, po pusę valandos kas-kart; bet dabar, kad sunku buvo tai prižiūrėti ir kad nebutu jokių painių, projektas prisako tiktai vieną pertarą ant pusės valandos, viduryje darbo. Paaugėjusiems turi duoti maziausiai valandą ant pietų ir dukart ilsėtis, po pusę valandos, prieš ir po pietų. Toliaus dabartiniai įstatymai daleidžia laikyti vaikus ant fabrikos per pertaras tiktai tada, jaigu tuomkart darbas visai persitraukia. Kadan-gi šitas prisakymas darydavo ne mažai sunkenybių, tai projektas daleidžia palikti vaikus ant fabrikos per pertaras ir tada, jaigu negerai butu išleisti juos ant oro, arba sunku butu įtaisyti tam tikrą butą.

Moterims, dirbančioms ant fabriku, projektas uždraudžia dirbti naktimis, nuo 8¹/₂ vakare iki 5¹/₂ rytmetyje, taip-gi subatomis ir prieš šventę nuo 5¹/₂ po pietų. Darbininkias, sukakusias 16 metų, abelnai uždrausta laikyti prie darbo ilgiaus, kaip 11 valandų per parą. Darbo laike moterims tur duoti mažiausiai valandą ant pietų. Darbininkias, vyresnias per 16 metų, kurioms reikia trustis apie namus, turi paleisti nuo darbo u pusės valandos prieš piet, jaigu pietų laike pertara ne ilgesnė, kaip 1¹/₂ valandos. Moters už vyro ir našlė su vaikais skaitois už darbininkias, kurioms reikia traukis apie namus, jei tik vietinė policija nepatvirtis, kaitai netiesa. Toliaus projektas uždraudžia leisti pri

darbo moteris per keturias nedėlias po gimdymui, vietan trijų nedėlių, kaip tai iki šiol buvo. Darbdaviai, kurie priims ant darbo moteris, turi pristatyti vietiniai policijai surašą dirbančių pas juos darbininkų, taip-gi iškabinti, kur dirba moters, lentutę su įstatymais apie moterų darbą.

Kada susivaro ytin daug darbo, žemesniejie administracijos organai, prašant darbdaviams, gali daleisti moterims, ką turi jau 16 metų, dirbti iki 10 vakare, bet ir tada darbas vis tik negali trauktis ilgiaus, kaip 13 valandų per parą. Daleisti tai administracija gali tiktai ant dviejų nedėlių ir tik syki ant metų. Darbdavys, prašydamas tokio daleidimo, turi ant rašto parodyti priežastis, kurios galėtu tai išteisinti, taip-gi paduoti skaitlių darbininkų, darbo ilgumą ir laiką, ant kurio prašo daleidimo.

Jaigu darbu užkenktu kokia-nors netikėta prigimties syla arba nelaime, tai vyresniejie administracijos organai gali daleisti išskirimus iš ką-tik paminėtų įstatymų ant keturių nedėlių; ant ilgesnio laiko gali daleisti juos tiktai kancleris. Ytin reikalinguose atsitinkimuose tokius išskirimus gali daleisti ir žemesni administracijos organai, bet ne ant ilgesnio laiko, kaip ant 14 dienų.

Vienybės Santara gali daleisti moterims, turinciams per 16 metų, dirbti ir naktimis tokiose pramonės šakose, kur dabar darbas naktimis yra paprastas, bet daboiant išlygų, saugojančių dorybę ir sveikatą.

Iš pusės apsaugojimo darbininkų nuo paojų del gyvasties, sveikatos ir dorybės, iki šiam laikui buvo tiktai abelnas prisakymas, kad darbdaviai rūpėtusi apie apsaugojimą, kiek galint. darbininkų nuo tokių paojų, žiurint pagal įpatingas išlygas fabrikos arba amatnyčios ir pagal išlygas pramonės šakos. Tam tikrus paliepinimus išduodavo Vienybės Santara arba vietinė valdžia. Projektas, vietan šito abelno prisakymo, įveda daugelį tam tikrų įstatymų. Taigi darbdavys turi įtaisyti ir prilaiykėti dirbamas triobas, mašinas ir visas prietaisais ir darbą paskirstyti taip, idant darbinikai butu apsaugoti nuo paojų del gyvasties ir sveikatos, kiek tai daleidžia budas paties dirbimo (produkcijos). Ytin turi rūpintis, kad dirbamos triobos butu gerai apšviečiamos ir pravėdinamos, kad dulkės, garai ir visokios liekanos butu tuojaus pašalinami. Reikia taip-gi apsaugoti darbinikus nuo paojų dasilytėjimo mušinių arba jų dalių, taip-gi nuo paojų, paeinančių iš budo paties dirbimo, ir skyrium nuo ugnies. Moters turi buti atskirtos nuo vyrų, kiek tai daleidžia dirbimas. Darbdaviai, laikanti darbinikus, turincius mažias kaip 18 metų, turi apsaugoti juos nuo paojų del sveikatos ir dorybės taip, kaip to reikalauja jų jaunas ugis. Idant šitie principai butu išpildyti, policija gali išduoti atsakančius paliepinimus. Taigi gali pasakyti, kad darbdaviai įtaisytu darbinikams valgomas vietas, kurinamas, kada reikia, ir atskirtas nuo dirbamų. Vienybės Santara taip-gi gali išduoti tam tikrus prisakymus. Apart to, ji gali išduoti prisakymus apie dirbamą laiką ir pertaras darbo laike del tokių pramonės šakų, kuriose per daug ilgas kasdieninis darbas gali kenkti darbininkų sveikatai.

Toliaus projektas prisako, idant ant kiekvienos fabrikos butu rėglamentas, kuriame aiškiai turi buti padėta: 1) kada prasideda ir baigiasi kas-dien darbas ir kada paskirta atsilsis; 2) kada ir kaip išmoka algas darbinikams; 3) kada reikia pranešti, atsisakant nuo samdos sutarties, taip-gi kada daleista atstatyti darbiniką nuo darbo arba jam atsitraukti, nepranešant pirmiaus apie tai; 4) kokios bausmės pinigais ir šaip, kaip jas uždeda ir ant kokių siekių apverčiami bausmės pi-

nigai. Pabaudimai pinigais neturi buti didesni už dviejų dienų algą ir turi buti apverčiami ant darbininkų nandos; darbdavys-gi gali skyrium įieškoti atlyginimo už negerą darbą. Apart to, gali buti padėta, kad nepilnų metų darbinikams alga butu išduodama jiems patiems ant rankų, tiktai sutinkant ant to jų tėvams arba globėjams, taip-gi kad be jų sutikimo negalėtu atsisakyti nuo samdos sutarties. Rėglamentas turi buti iškabintas dirbamose vietose, kur visi galėtu jį matyti ir jo turi laikytis kaip darbdaviai, taip lygiai ir darbinikai, labjausiai kas priguli prie pavarymo darbininkų nuo darbo ir atsiaikymo jų nuo sutarties. Pirmiaus, ne kad rėglamentas bus išduotas, arba kas-nors jame permainyta, reikia duoti žinią apie tai darbinikams, idant jie galėtu išreikšti savo nuomonę. Paskui, kaip rėglamentas bus jau išduotas, per tris dienas turi pristatyti jį valdžiai, sykiu su patvirtinimu, jog reikalaujamas apskelbimas jo darbinikams išpildyta.

Toliaus, projektas prisako, kad, jaigu darbinikas neturi dar 16 metų, knigutė, kurią kiekvienas darbinikas privalo turėti, turi buti išduota jo tėvui arba globėjui, pačiam-gi darbinikui gali išduoti ją tiktai tada, jaigu tėvas arba globėjas nereikalauja jos.

Toliaus, projekte yra prisakymai apie mokslinyčias, paskirtas del papildymo mokslo darbininkų; ant galo projektas prisako žiurėti, kad darbinikai, neturinti dar 18 metų, neatbutinai vaikšiotu į mokslinyčias.

Pagaliaus projektas įveda įstatymus apie nedalaimą sutarčių. Iki šiam laikui buvo įstatymas, pagal kurį darbdavys, paviliojās meisterį arba gizelį nuo kito, nepasibaigus dar sutarčiai, turi atlyginti anąjį už tai, ko jis per tai nustojo; taip-pat turėjo atlyginti ir darbdavys, kuris priėmė meisterį arba gizelį, zinodamas, kad tasai dar turi dirbti pas kitą. Šitą įstatymą projektas permaino ir įveda platesnį, pagal kurį darbdavys, jaigu meisteris, gizelis arba darbinikas atsitraukia dar nepasibaigus sutarčiai, gali reikalauti, vietan atlyginimo, kad užmokėtu už likusį iki pasibaigsent sutarčiai laiką, skaitant už kiekvieną dieną paprastą vietinį kasdieninį algą. Taip-pat gali reikalauti meisteris, gizelis arba darbinikas, jaigu darbdavys pavarys dar nepasibaigus sutarčiai. Darbdavys, paviliojās darbiniką nuo kito, taipgi tur mokėti bausmę. Šitų įstatymų privalo laikytis ir darbinikai, kurie pildo svarbesnes pareigas, nekaip paprasto darbiniko, kaip antai: prižiurėtojai darbo, vedanti dirbimą, atliekanti painesnį techniską darbą ir kiti. Apart to, del vyresnių darbininkų projektas įveda atskirus įstatymus. Taigi jiems ir darbdaviams daleista visada po trijų mėnesių atsisakyti nuo sutarties, pranešus apie tai pirmiaus už 6 nedėlių. Už peržengimą įstatymų apie dirbimą atsako tie, kuriems pavesta priežiura darbo; darbdavys-gi drauge atsako už tai tik tada, jaigu įstatymai bus peržengti su jo žinia, arba jaigu bus darodyta, kad neapžiurėjo, skirdamas prižiurėtojus.

Už tai, kas kalbins darbinikus daryti šamokslį arba neduos jiems atstoti nuo jo, arba kas kalbins darbdavius paleisti nuo darbo darbinikus, arba neduos priminti juos ant darbo, bus baustas kaliniu maziasiai ant mėnesio.

Joniskis.

Audiatu et altera pars.

Vilniaus Jeneral-gubernatorius p. Kochanow, ipėdinis ir pamegždziotojas senovės Vilniaus diktatoriaus, mirusio Murawjowo, kalboje savo į sąnarius miesto Rodos gėdina juos, kad jie neįtaise lygšiol pritinkancio teatro. Bausdamas deputaciją miesto už-

veizėtojų atejusiu jį pasveikinti iš priežasties paskyrimo jo į Jenerolus nuo artilerijos, taip kalbėjo:

„Ikišiol nera Vilniuje priderančio rumo teatrui, nors seniai jau pripažinta svarbą ir reikalingumą jo; tačiau tą dalyką užbaigė vien kalbėsiai komisijos ir sudumimas beveik neišpildomų užmanymų. Man teko girdėti (tas garsas ir tolyn pasklido, paplyto), buk tas dalykas besitramdąs delto vien, jog teatras Vilniuje yra rusišku. Aš tam netikiu ir sakau tą garsą esant piktu melu, nes anaipol nepripažįstu tokios dingstės, kad šioje nuo amžių rusiškoje pilyje (v drevne russkom gradie) ištikimieji savo Viešpaties padonai galėtų dasileisti tokių dalykų.“

Kas gražiausiai tame atsišaukime, tai paaiškinimas ir pamokinimas Vilniaus miesto Rodos sanarių, kad miestas, kuriame laiko valdžę p. Kachanovas yra iš senoves rusiškų miestų. Kur jisai tokią naują istorišką teisybę atrado — žino, turbūt, tiktai jisai pats. Mes skaitydami visus istoriškus rankvedžius, visur atrandame paaiškinimą, kad Vilnių uždėjo Lietuvos Kunigaikštis Gediminas, ir kad toje pils buvo visados, nuo savo pradžios iki papuolimui po sunkiu rusų jungu, Lietuvos sostapile. Kada-gi išz tikro galėjo būti senoves rusiškų miestu? Ar prieš jo uždėjimą, kada čia buvo ne praeinamos girios, ar prieš atėjimą į Lietuvą lietuvių? Labai mums butu malonu, idant kas nors iš rusų patrijotų išliuosuotu čia p. Kochanovą, kurisai jau per puikus del mokymo mus, ir paaiškintu mums iš kur čion paeina nesusitaikims istoriškų teisybių p. jeneralo artilerijos su teisybe istorikų ex professo? Ar ne bus tai tiktai istoriška teisybė įgauta kazarmese, kur, kaip žinoma, mokina arditai, naikinti ir mindžioti ka patinka svetimo ant kelio? Ar gal tai ne gerai suprasti likimai pamokinių kokių p. Kachanow budams da Petrokavos gubernatoriūmi, kaip kada gaudavo nuo, apsigyvenusiu Skerneviecuose, mirusio feldmaršalo Barjatinskio? Jaigu mokslas atsiduodantis rusiškoms kazarmomis taip gilus ir ne užginamas, tai negalime suprasti kodėl bulgarų S v o b o d a apšviestus jų mokslu, į kurių eiles priguli ir mūsų istoriks-jenerolų, vadina rusiškais obskurantais? Kad kazarmese, kur įgyja mokslą musu administratoriai, moksliškos teisybės kitokios, nesutinkančios ne su giliais mokslu ištyrinėjimais istorikų ir labjaus melagingų pasitusių fanatikų, visokių kataliko ir svetimų gaivalų fobų, persimanėme pats, budami rusiškose kazarmese. Ne sykį tenai girdėjome moksliškus pamokinius uuteroficierių ar feldfelbelių, apie svieta ir dangiškus atsitikimus. Pamename vieną feldfelbelį, kurisai pasakojo jauniems kareiviams apie „didelę salą vadinamą Kranciją, kur esąs didelis miestas vadinamas Pariz, kuriame sėdis rusiškas, panaszus į p. Kochanowa administratorius, vadinamas Apolonu. Francuzai buvę kitą kart Dievui mieli staciatikai, bet paskui pasiutę ir perėję prie popieziaus.“ Apie dangų tšai feldfelbelis pasakojo, kad tenai „ipėdinių Dievo sosto esąs ciecorius Mikalojus, kada senis Dievs numiršęs, tai rusų ciecorius Dievu busęs.“ Kitą kart vėlė pasakoja, kad Dievs sykį išleides pasivaikšioti ant žemes kunigaikštį šventą Wladimirą. Kada tasai sugrįžo iš keliones, Dievas jį paklause:

— Kas girdėt ant žemes?

— Apolons popiežių į kalinį paėmė — atsake Wladimiers.

— Tai ir gerai, kam pravoslavijos ne priima! Kas daugiau?

— Apolons Maskvą paėmė.

Dievs išgirdęs tai, tuojaus suburdė'o ir sušuko:

— Ei Petruk! duok šian kūo greičiaus čebatus — eisiu Maskvą gelbėti.

Tokius tai gilius moksliskus ištyrinėjimus girdejome tame šaltinyje šviesos ir mokslo, iš kur juos semia rusų jenerolai-administratoriai. Apie jų teisingumą vienok ne galime iš niekur persiliudyti. Mislįjeme, kad ką apie mokslą, jo ne pas jeneral-gubernatorius pridera mums įieskoti, bet pas tokius mokytojus, kurie truputį nors pats daugiau apie jį numano. Jenėral-gubernatoriams prigulėtu kalbėti tiktai apie tai, ką jie daleidžia o ką draudžia, bet mokslą palikti mokytiesiems už savę ir jį ant išjuokimo ne metyti. Negalėdami niekur tikrose istorijose, taip rusiškoje, kaip ir svetimose rašlevose, atrasti kada musu Vilnius buvo seną rusų pyle, paržiurėkime nors iš kokių gaivalų dabar czion susideda gyventojai. Ar-gi rusų bus daugiau nors dabar, kada czia iš visų kraštų šaukia visokias išmetas, del padėjimo administracijai, surusinti ne rusiškus gaivalus? Pagal statistiškas skaitlines surinktas Vilniaus palicija, išpuola, kad ant 100,000 (imu apvales skaitlines) gyventojų miesto yra stačitikių, t. y. rusų, mažiaus kaip 15,000 (Jai tos skaitlines ne mielos Vilniaus ponui, tai kodėl savo palicijai ne paliepia mielesnes sau apgarsiti?) Reikia da nuo to atskirti mažiausiai dešimtą dalį visokios kilmes perkrikštų. Išpuola kad vos aštunta dalis rusų yra šiandien tame senoves rusų drevne russkame, pagal ištyrinėjimą p. Kochanowo, grade. Jaigu taip, tai klausiamo: ar-gi del palinksminimo tos aštuntos dalies, o ipac pailsusio nuo moksliskų ištyrinėjimų p. Kochanowo ir numylėtos jo gyminės pridėra daugumai ne rusiškai duoti pinigų, uždirbtus sunkiai, daug sunkiaus kaip rusams, ant įrengimo puikaus rumo del rusiško teatro ir tuomi prisidėti prie rusifikacijos savę pačių?

Ne žinia, kodėl pons jenerolas ne nori tikrai teisybei, kad reikalai teatro velkasi delto, kad teatras rusiškas, kuri negalskubijti remti daugumas ne rusiškas, kuriam uždrausta įrengti savišką, delto kad Vilniaus ponai geidžia turėti rusišką. Juk neperseniai giesminjė Kochanska, už užgiedojimą Vilniuje ant koncerto kokios ten ne kaltos giesmaites lenkiškai, turėjo užmokėti šimtą rublių striuopos. Apie įrengimus kokių nors lietuviškoje kalboje ir šnekti uždrausta. Kada tas daugumas yra tokiam nuskriaudime, p. Kochanovas, pamynęs savo gėdą po koja, gėdina nuskriaustus, kad jie neskubina įrengti gražią palinksminancią vietą del jo, jo gimines ir tarnų. Sakos garsą pasklydusi ir tolyn (mes tikime kad apie daugeli dalykų, ir apie neteisingus prisakymus administratorių, garsai tures pasklisti taipgi toliaus, nē kaip geistų išduotojai tų prisakymų) jis laikas už pikta melą. Ne melas tai — nes visai tai sutinkantis atsitikimas su prigimimų žmonių, kurių jau ne permains norai ne jokių administratorių, ne augščiausio valdytojo.

Ne mislyja ne rusiškas daugumas priešintis, arba stabdyti įrengimą rusiško teatro, bet tegul jį stato savo spēkomis tie, del kurių paraminimo jisai bus paskirtas; jaigu nerusai turėtu kuomi prie to išz savo noro prisidėti, tai pirma turėtu žinoti kuom-gi rusai, o ipac augšti, nupenėti administratoriai prisidėda prie palengvinimo jų gyvenimo, kuom už jų aukas užmokes! gyvenims arba kova, arba prekysta: nori kad aš tau aukaučiau, pasakyk pirma kuom už mano aukas užmokesi; dykai nieks nieko niekam ne duoda! Lygšiol vienok svetimi gaivalai, o ipac lietuviai, ne jokių aukų nuo nepaszauktų reprezentantų rusiškos tautos, visokių administratorių ne datyre, bet datyre visokius apsū-

kinimus, išvėžimus, ir uždraudimus. Ar-gi visada, amžinai tokie mainai turi tęstis?

Spangas garbūtojas Rusijos, visai turbūt nepažįstantis jos idealų, p. Millevoie, laikraštyje, išeinančiame Paryžiuje L'Union Franco-Russe, tokius brangius kodylus degina ant garbės Rusijos ciecoriaus.

„Pabaigoje 19 amžiaus, kuriame pritrūksta budo ir svarbumo, imponavoje tikrai atsitikimai begančios istorijos. Iš augštybes savo sosto valdytojas 100 milijoninės tautos parodo, kad politiškame gyvenime tautų yra ir kitoki įstatai, išskyrus ne-teisingus pamušimus ir baisiai ruščias prievartas.“

Matomai tuli francuzų rašėjai, mislydami tikrai kaip, nors su pagelbą velnio, atkeršiti vokiečiams už pergalejimą 1870—71 metų, nužudė supratimą gero ir pikto: jie rodos užmiršo apie idealus, už kuriuos pabaigoje pereito amžiaus jų tėvai kraują savo liejo. Kada jų tėvai su giesme ant lupų ritosi į karščiausių ugnį, idant apdovanoti tautos liuosybę, vaikai jų apjakė užmiršo, kad jie saualdiškoji tauta, pasidarė tikrai tarnais garbūtojais darbu rusų biurokratų, darbu, darančių gėdą 19 amžiui. Seniaus, kada sykį Gambetą kalbino susirišti tvirtai su Rusija del ateinančios kares su Vokietija, francuzų patriotas paklausė: „kur yra tauta rusiška, su kuria galima but tartis, aš jos nematau, ne nepažįstu. Pažįstu ciecorių ir visokių biurokratus, bet balso patremtos tautos negirdžiu. Kada toji iš-tars savo norus, tąsyk bus galima tartis apie susirišimą.“ Šiandien rašėjai netiktai balso tautos nejieško, ne-jieško ir savo pamestos gėdos, tik bučiuotu purviną ranką kiekvieno atsūsto ruso.

Koki tie šiandieniniai idealai valdytojaus 100 mil. tautos, kuriuos, kaipo paveikslą svetui, parodė p. Millevoie? Ant kokio tvirto mokslisko pamato jie paremti? Nešnekesime apie tuos, po kurių prispaudimų mes esame, nuo kurių žmones ir gyventi nesinori, nuo kurių saldumų bėsisaugodami tukstanciai lietuviai kas met apleidžia savo laukus, tėviskę, idant jų nepasiektu tie idealai rytų valditojų. Idealus tarpgentiškos politikos geriausiai rodos išaiškino, prieš smertį, savo laikraštyje, miręs jau Katkow, pastatęs klausymą, kaip galima kultūriškai pakelti Syberyje. Atsakė sau trumpai: reikia atiduoti Anglijai, o kada toje savo kapitalais, darbu ir energija viska reikalinga irengs, išvijus anglionis, vele ta krašta sau sugražiti. Viduriuose valstijos nuo seniai pagal tą dorą elgėsi administracija valdytojaus 100 mil. tautos (bus didesnė pusė tokių, kurie su pasibjaurėjimu atsi-purtis nuo solidariškumo su tais šventais garbinamais idealais).

Kada žemdarbystė žemai stovėjo Rusijoje, kada čia pramonystės beveik nebuvo, valdzios šaukė ir kvietė svetimas tautas ateiti su savo kapitalais — del pirkimo nuo lenkų dvarų, irengimo fabriku it., bet kada už vokiečių kapitalus atsirado Lenkijoje daugelis fabriku, žemdarbystė vokiečių, budama paveikslu, pakelė žemdarbystę ir pas ne vokiečius, šventos Rusijos valdzios išdave įstatus, draudžiančius vokiečiams valdyti žemę, buti fabrikuose jų užveizėtojais. Murins atliko savo darbą, muriną reikia laukan varyti, idant jo locnaščių pusdykiai pasinaudoti!

Su savo svetimais gaivalais baisiausiai elgiai (nes jiems pritrūksta užtarimo užrubežių) — tiems nė kalbėti apie jų norus, rugoti ir skustis už nuskrindimus nedaleista, bet viską reikia garbūti. „Sviet“ užpiko ant Kriokavos laikraščio, N o w a R e f o r m a, apreiškusio faktus rodančius netoleranciją Rusijos del unitu. „Sviet“ garsina, kad Rusijai galima užmetinėti viską

net barbarismą, bet nieks negal jai užmetinėti tiki-jimiškos netolerancijos. Mes jauteme ir jaučiame ne tikrai barbarismą, fanatizmą, bet jau ir visokias fabias rusiškų valdžių. Teisybe, kad tautos tame dalyke kaltėti negalime, nes jije už duota jai valdžių, kaip šun plotą duonos, pati tapo supančiota biurokratų, visa gera iš visų panėjų sau lupanėjų. Gal S v i e t u i reikia faktų, patvirtinančių tą dalyką? — galime jam priversti čielas eiles.

Ar-gi iš tikro rusų administratoriai mislija, kad už tokias geradėdystes jų del ne rusiškos kilmos tautiškų gaivalų, tie paskutiniai norės ką nors aukanti del irengimo institucijų tikrai rusams naudingų, paskirtų del naikinimo tautiško skirtumo pačių aukėjų? Ar tiki, kad, nugasdinti nubaudimu, greičiaus neš reikalingas aukas? Delto reiktu, mums rodosi, turėti vaikišką protą! Ar Rusijos publicistai, šaukiantieji į vienybę ir brolystę slaviškas tautas, tomis geradėjistėmis, kokioms apdovoti svetimi gaivalai tiki jas prie savęs patraukti? Irengti brolystę galima tenai, kur visi yra lygiais broliais, vieni kitiems širdį į pagelbą visad duota. — Rusijoje-gi visiems viešpatystė svetimiems gaivalams ir tikėjimams yra ne broliu, bet bjauria močekka. Idant patraukti kitus savie, reikia pirma savo namieje pasirodyt teisingu del kitų. Kol rusų administratoriai ne išsimokys teisingumo, visi šauksmai rusų publicistų į brolystę pasiliks tikrai sapnu ar klejojmu.

Sernas.

A. a. kunigas vyskupas Juozapas Oliaka.

(Pabaiga).

Pildidams prigulėjimus Vilkaviskio prabaščiaus, buvo taipogi didelia pagelba Seinų vyskupo, nes pakonsekravojo 17 bažnyčių, išventino 10 ant kunigų, 3 ant dijakonų ir daugybę krikščionių padirmavojo: važinėdamas-gi per bažnyčias niekad negeisdavo, idant prabaščiai priminėtu jį kitaip, negu paprastą svečią.

Abelnai sakant, kaip publiškame, taip ir privatiskame gyvenime — buvo tai žmogus prastas, pilnas šventenybės ir meilės artymo.

Prastumas jo ir šventenybė apsiereiškia kaip pildyme prideryšėjų, taip ir apsiėjime su bet koku žmogum. Kun. Oliaka, atsimdamas ant kiekvieno žingsnio, jog yra tarnu Kristaus, nežinojo, kas tai yra pasididžiavimas. Turėjo su juom reikalą ponas ar vargdienis, krikščionis ar ne — kiekvienas stebejosi iš jo meilumo ir prastumo evangeliško.

Kas liuk meilės artymo, ji buvo jamė taip didelė, jog del jos pašvėsdavo savo turtą ir sveikatą. Taip, kada, jam buvant administratorium parapijos šv. Traicės, įsisuko Varšavoje kolera, jis nesibijojo, del laimės artymo, nustoti gyvasties: pats visur lankė ligonius, pats juos šelpė, pats ramino, taip kad nebuvo nė vieno jo parapijoje namelio, kurio butu kun. Oliaka neatlankęs. Po jo sparnu buvo gerai netikt ubagams, pavargėliams, bet ir kokia uors nelaimė prispautiems. Užtatai varšaviečiai buvo nusiminę ir

didžiu gailėsčiu aprėpti, kada tas geradėjas į Vilkaviškį keliavo.

Lietuvoje, nors gyveno neperilgai, taip pat spėjo užsipelnyti neišpasakytą meilę parapijonų ir tų, kurie su juom turėjo pažintį. Trečia dieną kovo 1887 metų kun. Oliaka šventė jubilėjų 50 metų kunigystės. Iš tos priežasties daugelis, kaip dvasišku, taip ir svietišku asabu, turėjo pragumą išreikšti garbingam solenizatui savo karštus link jo jausmus. Vieni linkėjo šio, kiti to, visi-gi, matydami, jog numylėtas senelis jau esti neperdrūtas, meldė širdij' sutvertoją, idant teiktusi da ilgai tarną savo ant šio svieto palaikyti. Bet . . ., lyg tyčia, jau tuos' pačios' metuos' musų jubilatas pradėjo po truputį sirguliuoti. Metuose 1888-se liga jo pasididino ir jau kun. Oliaka daugiaus nebegalėjo vaikšcioti ant mišiu šventų į bažnyčią, o atlaikydavo jas savo namiuėje kopyčioje. Nežiūrint vienok ant savo silpnumo, beveik sulyg smert vaikšciujo po kambarį ir kas-dien, iš parodijimo daktarų, važinėjo pasi-vežti. Tik 25 dieną spalnio šių metų vietiniai gydytojai pranešė kunigams Vilkaviškio, jog vyskupas jau nesulauks Visų Šventų ir jog jau negali iš namų atsitolėti. Tiesa, 26 dieną spalnio vyskupas jau nesėdo drauge su vikarijušais prie stalo, o ant rytojaus ant septintos valandos rytmečio prasidėjo mirimas. Bet-gi, truputi palaukus, pasidarė ligoniui geriaus; paskui, ant aštuntos vakaro, atsinaujino vel sunkus kriokimas, o ant 8^{1/4} val. vak. a. a. senelis gyvenimą užbaigė.

Ant palaidojimo a. a. vyskupo suvažiavo į Vilkaviškį baisenybė svieto. Buvo žmonių visokių stonų ir tikėjimų. Pribuvo apie 50 kunigų, tarp kurių du vyskupai: Seinų J. E. kun. Wierzbowski ir iš Varšavos J. E. kun. Ruškys (Ruszkiewicz); pralotas Strimavičius; kanaunikai S. Oliaka, Makowski, Jagodzinski ir kiti. Kuną a. a. kun. Oliakos į vietą amžino atilsio nulydėjo 28 d. spalio mėn. J. E. Seinų vyskupas.

Lietuva, mirus k. Oliakai, nustojo netikt paveikslingo darbštaus kunigo, bet ir žmogaus! . . . nustojo filantropo, kuris visą savo gyvenimą pašventė laimei artymo! Užtad Lietuva, lyg motina mylimo sunaus nustojus, perimta yra graudumu ir gailėsčiu. Daug laiko gal praslinks, iki ji sulauks kitą tokių sunų . . . Atmintis apie kun. Oliaką taip giliai įsipaudė į širdį kiekvieno lietuvio, o ipac vilkaviskiečio, jog išmirs lietuvių gentkartė viena, kita . . ., o motinos da vis vaikams pasakos apie augštas dorybes Vilkaviškio vyskupo.

Ant šventoriaus Vilkaviskije už paankautus pinigus bus pastatytas paminklas.

A. Vyras.

Du rasztai apie fiziskas teorijas.

Paraše J.

Pirmas rasztas.

Istoriskas pažvilgys ant fizikos. Garsas kaipo viskėjimas oro. Šziesa ir spindulėta šiluma, kaipo vilnėti viskėjimai etero.

Paskutiniuose metuose Henrikas Here, profesorius Bonos universiteto, savo datyrimais skrytyje elektrybės, parodė, kad apsirovijimai josios yra panašus apsirovijimas garso, šviesos ir spindulėtos šilumos, t. y. kad elektrybė yra tai ipatingas stonas nekurio vidaus, vadinamo eteru. Datyrimai sie išverčia iš pamatų buvasias sulygdabar teorijas elektrybės ir surišto su ja magnetizmo.

Idant suprasti visą svarbumą ir vertę datyrimų prof. Hereo, kaip del pačios fizikos, taip ir abelnai del tolynžengimo moksle, ir išguldyt drauge, koki principai buvo padėti prie darymo jų, mes privalome peržiūrēt teorijas: garso, šviesos ir šilumos ir parodyti išvien, kokiū budu buvo jos sutvertos. Mums čia išpuls šiek-tiek paleisti ir nekurius istoriskus duotinius.

Nuo jųjų ir pradėsime. Istoriją fizikos mes padalysime į tris perijodus.

Sulyg XVII-am amžiui daugiaus mažiaus buvo šioki pažvilgiai šioje dalyje mokslo. Visi apsirovijimai kunų buvo išguldomi su pagelba trijų pirmuonių: materijos, formos ir viskėjimo, bet šie trys permanymai turėjo kitokesnį, neng dabar, žymėjimą.

Materija buvo aprėžiama, pagal Aristotelį, kaipo „pirma pagrinda, iš kurios, kaipo pasiliekancios, visi daigtai kija patys per savę, pirmykšciu budu, o ne per tarpinjkystę kitų.“ Po vardu materijos buvo suprantama substancija — tas, kas liektisi, atėmus visas savybes daigtų.

Tuleropumas daigtų buvo išguldomas įvairavymu formų. Formomis vadinama buvo kiekviename daigte tai, kuom tas daigtas yra. Todėl tos formos turėjo vardą formų substancijališkų arba savybių reališkų. Paveikslan, vanduo ir ugnis turi turēt tą jau materiją, bet pirmam priepuolyje materija yra arčiaus paženklita per formą vandens, — antrame — per formą ugnies. Visoki atkeitimai daigtuose prirašinėti buvo ipatingoms pirmuonėms, ant kurių buvo žiurėta, kaipo ant išguldymo apsirovijimų. Šiluma, šaltis, šviesa, tamsa, borvos, skomia, kvapsnis, tekingumas, skystumas buvo skaitoma už tokias-jau formas substancijališkas, kaip ir forma vandens arba ugnies.

Formoms substancijališkoms tankiai buvo priraštinėtos savybės psichiškos. Kunai turėjo antipatijas ir simpatijas. Forma ugnies buvo priessaki formai vandens; forma drėgnumo —

formai sausumo; kunas, paviskitas, sustojo kadangi turėjo palinkimą silsėtis; bijojimas tuštumos taipo-gi buvo tarpu išguldytie apsiovijimus.

Viskėjimas buvo trečiu principu išguldymo apsiovijimų. Po vardų viskėjimo buvo suprantama visokios atmainos: atsiradimas, pranykimas, augimas, mažėjimas, atkeitimai visokių gamų. Ką mes šiandien vadiname viskėjimu, ant to žiūrėta buvo, kaip ant vieno iš atkeitimų viskėjimo ir vardijama viskėjimu vietiniu (localis). Vietinis viskėjimas taipo-gi buvo surištas su pačiu daigtu, kaip ir substancijališka jo forma. Taip, dangus turėjo viskėjimą ratinį; svarus daigtai — viskėjimą tiesmuką išviršaus žemyn, lengvi — tiesmuką iš apačios augstyn. Mislijama buvo, kad kad jei mes mesime kuną į orą, tai oras, išstumtas pryšakyj', susivietuoja iš naujo užpakalyje to kuno, kaip vanduo užpakalyje laivo, ir pastumi jį tolyn, iki to kuno palinkimas silsėtis nepaima viršų.

Tokių būdu pirmą perijodą plėtojimosi fizikos charakterizuoja prirašinėjimas daigtams psishiškų ir visokių paslėptų savybių po vardų substancijališkų formų.

Antras perijodas plėtojimosi fizikos prasideda XVII-tu amžiu. Su tolynžengimu mechanikos buvo parodyta, jogiai materija yra inertiška, t. y. jogiai daigtai neorganiškos prigimties neveda nėjokiomis psishiškoms savybėmis. Tik deka šiam principui astronomija, gelbėdamosi matematika, galėjo padaryt tokius pažymėtinius žengimus tolyn.

Bet netaip stojosi su paslėptomis savybėmis materijos arba, kitais žodžiais, su substancijališkoms formomis. Su pridėjimu naujo metodo moksle, butent: darymo datyrimų, ir su tolynžengimu chemijos, buvo surinkta masa faktų ir duotinių, kurie joku būdu negalėjo subut draugėje su paslėptomis savybėmis sveriamos materijos. Todėl nedvyvai, kad paslėptos savybės ir buvo atmestos, bet, regimai, delto tik, idant iš sveriamos materijos butie perkeltoms į nesveriamą. Ir tikrai, dėl išguldyto apsiovijimų — šviesos, šilumos, elektrybės, magnetizmo ir degimo buvo įvairiuose laikuose šio perijodo įvestos specifiškos nesveriamos daigtystės su tamtikromis savybėmis po vardu hipotezų. Jos šiekios: 1) septynios nesveriamos daigtystės šviesos, pagal septynias būvas, 2) viena — šilumos, 3) du skystimų elektrybės, 4) du — magnetizmo ir 5) chemijoje — flogistonas.

Tokių būdu antrą perijodą tolynžengimo fizikos aprėžia: 1) atmetimas psishiškų savybių neorganiškoje prigimtyje ir nustobavimas bevaldytės materijos ir 2) perkėlimas paslėptų savybių arba substancijališkų formų iš sveriamos materijos į nesveriamą.

Trečias perijodas prasideda, galime sakyti' gale XVIII-to ir pradžioje XIX-to amžiaus. Visos paslėptos savybės nesveriamos materijos šime perijode pradeda nykti. Pirmiausiai atmetama yra flogistonas, toliaus šviesinė materija ir nesveriamas skystimas šilumos, o ant galo datyrimai prof. Herco paskutiniaus metais parodė, kad palaikai senų teorijų apsiovijimuose elektrybės ir surišto su ja magnetizmo turi but pašalinti. Bet čia reikia pasakyti, jogiai šių patėmytinų gaudėjimų fizika galėjo pasiekti tik su tolynžengimu matematikos, kada joje (t. y. fizikoje) buvo pridėti būdai skaitliavimų: diferencijališko ir integrališko.

Nustobavę abelną punktą pažiurėjimo ant datirtinių atradimų prof. Herco skrytyje elektrybės, pažiurekime-gi, kokių būdu buvo sugriantos prigulincios jau istorijai teorijos specifiskų daigtysėių — 1) akustikoje, 2) optikoje ir 3) termodinamikoje.

Tikra būmenė garso nebuvo svetima dėl senovės, nes darbuose filiozofu Senekos skaitome: „Ar giedojimas yra kuom kitu, kaip tik spaudimu oro gerklėje? Ar ragai, triubos ir visoki žaislai, kurie su pagelba vamždzio siauro išduoda daugiau balso, neng pats organas galėtų išleisti, — ar neturi savo garso tik dėka tamjan fluidni?“ Ta teisinga pažiūra dingo ant ilgo laiko ir pradžioje XVII amžio išguldytas balso viskėjimų oro, norint buvo gana praplaitu, bet drauge ir užginamu. Mėklijama tada abelnai buvo, sulygstant su doktrinomis, kurios ponavojo tose gadyne, kad balsas tai yra specifiska savybė, garsumas arba — kaip tada sakė — „forma balso“. Oton van Gerike (1602—1686), atradęs pneumatiską mašiną, parodė, jogiai balsas tuštumoje nepraplinta ir tokių būdu pastatė ant nepajudinamų pamatų mechaniską įsidomėjimą garso.

Dėl išguldyto apsiovijimų šviesos XVII-me amžyje buvo padarytos dvi teorijos. Viena prigulėjo Neutonui ir buvo įvardyta teorija istekėjimo, antra Hiuigensui po vardu teorijos vilnėto viskėjimo.

Ant-kiek mes galime spręsti, pagal visuomenę fiziškų žinių, kitokesnių teorijų ir negali buti, nes 1) arba reikia daleist, jogiai šviesa yra tai nesverianti įpatinga daigtystė, praplintanti su greitumu šviesos nuo šviečiančių kunų, 2) arba jogiai šviesa yra tai įpatingas šviesinis stonas nekuriš nesveriamos materijos, pripildančios visą pasaulinę erdvę ir ēsančios visuose kumuose, — stonas, išsaukiamas šviečiančių kunų ir praplintantis nuo jų su greitumu šviesos, ant pavidalo to, kaip garsas praplinta oru, arba kaip vilnys praplinta ant paviršiaus vandens.

Abi teorijos greta viena kitos buvo plėtojamos ir nevat didžiūmas fizikų laikėsi pažiūrų Neutono sulyg šiam amžiui, kada Frenel iš naujo pakėlė

teorija vilnėto viskėjimo. Bet klausymas, kuri iš tų dviejų teorijų greičiau atsako esingystei, galutinai buvo išrištas tik datyrimu. Idant išreikšti tiesas atspindėjimo ir persilaužimo šviesos, pagal teoriją ištekėjimo, privalu buvo daleisti, jogiai šviesinė materija, pereidama iš leinesnio vidaus į taudesnį, turi padidīt savo greitumą, pagal-gi teoriją vilnėto viskėjimo, priešingai — sumažīt. Su pagelba datyrimo, išrokuodamas greitumą šviesos ore ir vandeny, Fuko patvirtino teisingumą antros teorijos. Nuo tada teorija ištekėjimo buvo galutinai atmesta.

Taipogi sulyg šiam amžiui buvo dvi teorijos šilumos: materijališka ir dinamiška arba mechaniška. Pagal pirmą — šiluma yra tai įpatintinga daigtystė, neregimas, nesveriamas, stangus skystimas, kuris esti visuose kuntuose ir pripildo tarpus tarp jų molekulių. Pagal šią teoriją, regimai, daugumas šiluminės materijos pasaulėje turėtų but taip-pat tuolydiniu, kaip ir daugumas sveriamos daigtystės. Vienok datyrimai, parodydami, kad visoks darbas, kaip tai: trynimas, daužimas, spaudimas, gniuždyimas, viskinimas ir t. t. gali išsaukti šilumą ir, priešingai, šiluma gali persikeisti į darbą aprėžiamam sulygime (garinės mašinos), t. y. kad daugybė šilumos gali but didesnė ar mažesnė, nepatvirtino tos hipotezos, o priešingai tuojapat laiku nustobau dinamišką. Pagal šią paskutinę teoriją — šiluma yra tai įpatingas stonas paties kuno: kiekvieną sykį, kada viskėjimas visos kuno masos pasilianja, tas viskėjimas persikeičia į viskėjimą molekulių (dalelių) to kuno, kurį viskėjimą jaučiame paveiksle šilumos; padidėjimas ar sumažėjimas temperatūros kuno yra tai pasigreitinimas arba apstojimas viskėjimo jo dalelių, kuris apsiereiskia matomu budu atsimainyme jo mačiaus. Kas link praplitimo šilumos erdvėje nuo vieno kuno iki kitam, tai teorija šio priplitimo, povardu spindulėtos šilumos, yra arti surišta su teorija šviesos. Pagal ją molekulos visų kunų, tuolydžiai krutėdamos, paviskina eterą, kuris yra tarp dalelių kuno, šis paviskina eterą išviršinį, kuris iš savo pusės, paviskidamas eterą, ėsantį tarp molekulių kitų kunų, tarpiniu budu, paviskina toliaus ir pačias jų molekulas.

Vienok, idant turėti aprėpną persiliudijimą, kad šios naujesnės teorijos yra teisingos, mes priversti ėsime arčiaus peržiūrėti ir kitus faktiškus duotinius, kurie jas patvirtina. Toks peržiūrėjimas mums pavelys geriaus suprasti vertę datyrimų prof. Herco.

Jaigu garsas, šviesa ir spindulėta šiluma yra vilnėtu viskėjimu tam tikro kiekvienam vidaus, tai jie turi veldėti abelnais žymiais to viskėjimo. Ir tikrai, mes randame vienus ir tuos pačius ap-

siovijimus: atspindėjimą, persilaužimą, interferenciją.

Kad lengviaus butų išguldyt šiuos apsiovijimus ir apystovius, kuriems ėsant, jie atsitinka, pažiurekime, kaip plinta, atspindi, persilaužia ir interferiravoja vilnėti viskėjimai oro, kuriuos mes jaučiame su pagelba nervų girdėjimo paveiksle garso.

Pirmiausiai apsiapažikime su charakterium vilnių garso. Už versmę garso gali tarnaut bet koks virpantis daigtas, daleiskime, stangi plieninė listva. Plavėtinis (į tą ir kitą pusę) viskėjimas tos listvos atveda į plavėtinį-gi viskėjimą, apsiuanciantį ją artymiausia sluoognį oro. Pirmutinis sluoognis pajudina antrą ir t. t. Priegtam, kaip parodo datyrimas, šie sluoogniai neturi tolynžengiančio viskėjimo, bet juda apie centrą lygsvarės į vieną ir kitą pusę linkmėje plitimo vilnių. Kiekvius toks sluoognis judancio oro vadinamas yra vilnimi ir yra sudėtas iš dviejų dalių — pusiauvilnių; vienoje dalyje oras yra suspaustas, tandus, kitoje — suretįtas, leinas. Idant surasti ilgį tokio sluoognio arba vilnies, privalu žinoti greitumą garso ir skaitlių plavenimų virpančios listvos. Skaitlių plavenimų surokuojama yra su pagelba tam tikrų prietaisų: sirenos, krumpliuotų ratų Savaro arba vibroskopo Dingamelio. Greitumas-gi išmieruojamas yra tokiu budu. Pasirgėtojai, pasidalinę į dvi partijas, apsiistoja dviejose vietose, atstumas kurių išaugšto turi but žinomas, ir pagal sutarimą šaudu pagrečiui tai tie, tai kiti iš šautuvų, pertarais, daleiskime, kas 5 minutes. Kiekvienas švis apsiereiskia garsu ir ugnim. Jogiai šviesa praplinta umai, o garsas ne, tai tarp pamatymo liepsnos ir tarp išgirdimo balso turi praeiti nekuris laikas, daleiskime, 10 sekundų. Tada padalinę atstumą per dešimtį, surasime gretumą praplitimo garso ore į sekundą. Iš tokių išmieravymų išrokuota buvo, kad garsas į sekundą prabėga 333 metrus arba 1118 pėdų. Tegul listva į sekundą padarė 64 plavenimus; tada tarp virpančios listvos ir tarp pasirgėtojo, stovinčio atstume 1118 pėdų, susiguldys 64 sluoogniai viskancio oro arba 64 vilnys. Padalįdami 1118 pėdų ant 64 dalių, rasime ilgį vienos vilnies lygiu ėsant 17 pėdų 5 coliams (krumpliams). Iš paviedžių šiam aprokavymų yra aišku, kad kuom daugiau plavenimų padarys listva į sekundą, tuom vilnys bus trumpesnės, garsas-gi stosis augštesniu.

Apsipažinę abelnose rėžiuose su forma vilnies garso, jos ilgiu ir praplitimu, kreipkimės prie išguldyto apsiovijimų: atspindėjimo, persilaužimo ir interferencijos.

Kad balsas, praplisdamas, sutinka ant savo kelio kokias užkliutis, tai atsoka arba, kaip sako, atspindi ir gali, budamas tam tikrose įtarmėse,

sugrįžti atgal. Sugrįžusį balsą mes vadiname atgarsiu arba echo. Taip, jaigu užkliutis bus atstume 1118 pėdų nuo mus, tai žodis ištartas perbėgs pirmoje sekundoje šį atstumą, o atsokęs nuo užkliuties, antroje sekundoje sugrįš, ir mes vėlei išgirsime jį.

Kada atstumas mažas, tai atgarsis taip umai eina po balsui, jogiai padaro pradinį balsą tik smarkesniu ir ilgesniu; šis apsirovijimas yra pasirgimas dideliuose kambariuose ir vadinamas rezonansu.

Bet geriausia yra padaryti datyrimą su atspindėjimu garso, pasinaudojant paraboliniais įgaubtais metaliniais zerkolais. Jie yra taip sutaisyti, kad vilnys oro, puldamos iš fokuso (tam tikros vietos arti zerkolo) ant pirmo zerkolo, nuo jo atspindi linijomis lygstovėmis vyriausiai ešiai, o sutikę antrą zerkolą, pastatytą priešais pirmą, atspindi nuo antro ir iš savo pusės susivietuoja arti jojo vienam punkte, kuris taipo-gi yra vadinamas fokusu antro zerkolo.

Abu tokiu zerkolu yra pastatomu viens nuo kito atstume 20—25 pėdų ir vyriausiam fokuse pirmo pakabinamas yra delmoninis laikrodis; tada fokuse antrojo zerkolo pasirgėtojas, pridėjęs ausį, aiškiai girdės taksejimą švytuoklės, bet kitose vietose tik šiek-tiek į šalį nuo fokuso ir nevat punktuose, kurie kur-kas arčiaus yra pirmojo zerkolo, nieko nebus girdima.

Del parodymo, kad spinduliai garso, pereidami iš vieno vidaus į kitą, persilaužia, del šio mierio pripildomas yra angliarugštiniu gazu (duku) maišas iš koliodijumo, kuriam duodama yra forma dvigubai išgaubtos pupos. Vienoje pusėje to maišo įvietuojamas yra delmoninis laikrodis; tada kitoje pusėje tam tikrame punkte galima yra aiškiai girdėt stuksejimą laikrodinės švytuoklės, tuom tarpu kad, pridėdami ausį arčiaus arba toliaus nuo maišo arba į šalį nuo vyriausios ešies, negirdėsime jokio garso.

Pirma, neng išguldysime interferenciją garso, turime šiek-tiek pasukti į šalį. Pamišykime sau, kad esame ant kranto nedidelio baseino ir, mėtydami į jį akmenis įvairiose vietose, pasirgime, kaip bėga ratais vilnys ir kaip vienos iš jų perkerta kelius kitų.

[Toliaus bus.]

Kritika.

Istorija Litovskaho Gosudarstva — s drevniejšich vremen. Sočinenije P. D. Brianceva (Vilniuje 1889 m.). — Randame šioj' knygoj' aprašytą istoriją lietuvių viespatystės pagal naujausią metodą rusiškos istorijografijos, pagal kurią istorikas daugiaus tur rupītis apie tendenciją, o ne apie koki ten istorišką teisin-

gumą. P. Briancev dalina istoriją lietuvių ant penkių laiktarpių (perijodų) — ant tiek-gi dalių padalintas ir pats veikalas p. Briancevo. 1) laiktarpis tęsiasi nuo laiko pasirodimo lietuvių ant arenos istorijos iki Mindaugui, t. y. iki 1235 metui; 2) nuo Mindaugo iki įvedimui krikščionystės Lietuvoj'; 3) iki Liublinskai unijai; 4) iki nupuolimui Lenkijos, penktas ir paskutinis tęsiasi iki šiam laikui. „Šiame laiktarpije, anot p. Br., galima užtėmyti dū svarbių nusidavimų: troskimą rusų valdžios išpildyti tą seną stengimąsi lietuvių, kuris išsireiskė laike jų neprigulmės, t. y. norą susilieti su rusais, o iš kitos pusės stengimąsi lenkų nedaleisti išsipildyti tam norui.“ P. Br. parašė savo istoriją, kaip pats prisipažįsta, įpač del mokitinių gimnazijų ir kitų vidutinių mokslinčių: delto-gi gal taip nesigėdydams perkraipinėjo faktus teisingus, išmislinėjo naujus, — žodžiu sakant, taip gražiai nupasakojo, jog, perskaitęs jo veikalą, kaip ant delno matai, koki tai drangai ir apginėjai lietuvių buvo „moskaliai“, kaip jie, nekalti avineliai, buvo persekiojami „latinik'ų“, „poliak'ų“, „ksendz'ų“, „prelat'ų“ ir visokių fanatikų, obskurantų ir t. t. Istorija p. Br. ne yra tai paprasta istorija, bet sykiu ir teologija. Iš pasakojimo p. Br. aiškiai pasirodo, jog pravoslavija — tai yra tikriausias tikėjimas, kuris tik gal atnešti laimę savo išpažytojams; ir Lietuva, anot p. Br., jaigu Vytautas, „kuris pirmas prisidėjo prie išardymo lietuvių viespatystės“ (sic!),*) nebutu pametęs stačiatikystės, nebutu tapus praryta Lenkijos, t. y. butu sugudėjus. Perskaitęs istoriją p. Br., žmogus negali suprasti, kaip tai gali buti, jog lietuviai užsilaikė da iki šiai dienai, nes „jau pradžioje XIV amžiaus lietuviai taip buvo sugudėję, jog svetimtaučių raštinikai negal atskirti vienu nuo kitų (?) . . . o ir pats lietuvių kunjgaikščėiai vadina savo viespačiais lietuvių ir rusų (tai brolyti liogika! pr. raš.). Bet del numanymo, kaip dideliu žiniunu yra p. Br. lietuviškos kalbos, primįsiu čion, jog jis compiliuodams nekuriuos skyrius apie tikėjimą, o taipo-gi padavimus pagal Krašewskį, Jucewicze ir t. t., burtinikus vadina brutanikais (?), dievę Kruminę — Kurmina; Nukirptoja, Išskalbtaja — Nukiritoja, Iškalietoja; vietoje: še radom! (padavimas apie Nemuną) rašo: šerodom; vietoje čė kiškim znoką (ženklą) — čokiskomznok (!). Šie apsirikimai randami yra pirmoje dalyj' veikalo p. Br., kurią, rašydams autorius, negalėjo „polzovat'sia russkimi istočnikami“, bet, kad syki tik dasigriebė „russkich istočnikow“, jau

*) Tokiu perkraipytų faktų veikale p. Br. yra nesuskaityta daugybė; idant išrodyti visą melą istorijos p. Br., reikėtu parašyti diktoką knygą, bet stoka vietos, o taipo-gi ir pati vertė veikalo p. Br. atliuosuoja mane nuo to darbo, nes, tiesa pasakius, kokia nauda butu iš to, jaigu delei kiekvieno quasi-moksliško veikalo rusu rašliavos užimtume dovanai vietą savo laikraščiuose. (pr. raš.)

p. Br., niekeno nesulaikomas, išskėtė sparnus savo imaginacijos, ir visur tik užtėmyja ir ženklina rusiškus idealus ir geradėjus' lietuviųstės pravoslavus, paskutinių, iš kurių yra Muravjevus (kurį begedžiai lietuviai ir lenkai drįsta vadinti didžiausiu savo kraujageriu pr. raš.).

Antanulis.

Korespondencijos.

Iš Kauno. Ne vieną kartą minavojom, kaip dailiai, kaip teisingai elgiasi su mumis — tamsiais prašėiokėliais mūsų šviesus valdytojais! Ne vienos, bet ir šimto jaučių šikšnių nebutu gana dėl surašimo visų neteisingumų (kuriais mus piana, norėdami įvartyti į mūsų tamsias galvas šviesą t. y. pravoslaviją su rusiška kalba) ir visų melagysčių, kuriomis Europai akis monije apie „žmoniškų veikalus“.

Prie tokių žmoniškų veikalų prigul: varymas spirte mokytinių į cerkvas, idant priprastu prie pravoslaviškos liturgijos ir greičiau iš stabmeldžių t. y. katalikų tikrais krikščionimis taptu. Kauno vyriškoj gimnazijoje iki šioliai nėra katalikiško religijos mokytojo (kapeliano), nes nuo kiekvieno reikalauja, kad, kaip kunigas, duotu savo sankeiją ant varymo mokytinių į cerkvę, ir iki šiol da toks „brudas“ neatsirado; mergaites-mokytinias gimnazijos, nors į cerkvę dar nevaro, bet liepe rinktis ant pravoslaviškų mišių pačioj gimnazijoje; nesenei pasodino į kozą visas katalikes, kurios neatėjo į gimnaziją pravoslaviškų mišių paklaustyti; o ateinančiam laike prižada visai iš gimnazijos išvartyt tas, kurios neateis pažiopsot, kaip popuška ciecorių giria ir „gospodi pomiluj“ bliauja. — Štai da vienas, iš daugelio atsitikimų, apie kurį nesenei dasizinojomė: Vabalnių valsčius (Kauno rėdybos) nžsimanė pastatyt namus dėl ligonių ir surinko ant to 1000 r. Atsirado ir žmogus, kuris apsiėmė juos pastatyt; sudėjo kancijos 100 rublių; bet paskiau persitikirėš, kad už 1000 r. negalės pastatyt, velijo išsižadėt savo kancijos, nē namus statyt. Ligonnamius pastatė kits žmogus, o ans 100 r. pražudė. Tada posrednikas (kamisorius) Golubiatnikow pasiulino valsčionims nupirkt už tuos pinigų abrozą į cerkvę Beržuos. Nusistebėję žmones pradėjo marmēt, kad jie katalikai ir norėtu abrozą į savo bažnyčią nupirkt. Baisei užpykęs posredniks, užklupo ant žmonių, ipač ant staršinos (vaito), tarydams, kad tie, kurie nesutiks ant jo projėkto ir nepasirašys, tai gaus rykštėmis, paskui taps po dažiurėjimu policijos ir gal į kalinį įkyšti. Išsigandę žmonės, nenorėdami užruštyt da labjaus taip galingo pono, sutiko ant jo užmanymo ir abrozas tapo nupirktas į cerkvę. Bet da čia negalas: nupirkta abrozą reikėjo pa-

šventit; žinoma, šventino popas cerkvėje, bet ant to sukviētė posredniks ir valsčionis katalikus, kurie, kaip apkvaile, klausė prisakymo posredniko. Po pašventimui tasai vel atsisaukė į valsčionis, tarydams, kad už pašventinimą reik popui užmokēt, ir tie patys, kurie sutiko ant pirkimo abrozo, dabar turi susidēt ant popuškos. Ir čia be piktybių neapsėjo, bet posredniks savo gerklės nesigailėjo, o valsčionės užglumiti (kaip avys) pasiskubino sudēt 25 rublius dėl popišėio už pašventinimą. Popišėiui katalikiški pinigai taip patiko, kad už kelių nedėlių, kada išpuolė atlaidai (atpuskas) bažnyčioje, dryso ateit pas prabaščių, prašydams, kad su juom pasidalitu savo (atpuskiniu) nuopelnu.

Posrednikas po savo iškilmingų darbų davė žinią gubernatoriui, kad Vabalnių valsčiaus katalikai, iš geros valios, pirkto abrozą į cerkvę; iš didelio džiaugsmo atvažiavo net pats gubernatorius padėkavoti valsčionims už jų linkimą prie pravoslavijos, prižadėdams išmelt nuo valdžios didelius dėl jų palengvinimus. Ar suprato valsčionės šiuos meilius ir melagingus žodžius, nežinau, bet visi tilejo . . .

Jai nepatalpino, tai dar gal patalpys apie šį atsitikimą melagingą aprašymą kokiame nors gūdiškame laikraštyje, gal tas pats meilus Golubiatnikow, kaip tai katalikai lietuviai linksta, iš geros valios, prie pravoslavijos. Nesistebėsime, jai pamatysime, kur nors kokį aprašymą, tiktai turime labai stebėtis, kad Vabalniukuos nėra ne vieno dikto, smarkaus vyro, kuris galētu tokiam posrednikui patyka sprandą nusukti; tni-pogi turime stebėtis, kad valsčionės išsirinko sav tokį staršiną, kuris, jai tiktai paslaptomis nesidalina su posredniku ir popu, tai vis tur but kvailų ir supuvėlių, kad sutinka ant visokių bjaurių posredniko užmanymų. Tokiam staršinai tai su katems užkakalije gulēt, o ne lenciugą staršinos nešiot. Turime taipogi pasakyt, kad valsčionės susitarę, galētu provą pakelt prieš posredniką už neteisingą išviliojimą su pasikėsinimais ir bauginimu. Ar ką laimētu, ar ne, vis nors pasirodytu, kad lietuviai nelabai linksta prie pravoslavijos.

Atgaivis.

Politika.

Is kasdieninių laikraščių visiems žinoma jau byla Airijos deputato o' Shea su vadu airių partijos Parnell'u žmogus, ant kurio visų airių akys nukreiptos ir kuris sutvėrė partiją, pastačiusią sau už siekį datirti politiškos neprigulmes Airijos nuo Anglijos ir įvesti reformą agrariškų prietikių, pasidavė silpnumui, nuo kurio kiekvienas paprastas žmogus negali buti apsangotas. Keli metus praleido artymoje pažintyje su pačia o' Shea ir štai suvadziotam vyrui pasisekė atidengti paslaptinį ir suardyti meilę dviejų širdžių, kurios viena kitą dovanojo linksmybėmis, visiems prigimtomis. Atsitikimas

taigi paprastas, vienok jo rezultatai gali tureti didzia svarba del astriausiu politisku klausymu Anglijoje. Viskas paema is to, kad pasielgimas Parnell'o sferoje prietikiu naminio aukaro atsiliepe ant prietikiu jo partijos su Gladston'o partija. Liberalai, kurie eina isvien su parnellistais dalykuose airisko klausymo, pareikalavo, kad Parnell'is atsitrauktu nuo vadovystes savo partijos, nes, pagal ju nuomones doriskas, jo nusidejimas negali buti sutaikytas su pareigomis vado. Nekurie is parnellistu taipgi issitare uz tai, kad del abelnu reikalu partijos priguletu, nors ant laiko, atsitraukti nuo politiskos arenos. Pats Parnell'is, vienok ne nemaso pertraukti savo politisko darbo, jo-gi pasekejai, ant galo nusprende palikti vadovystę partijos rankose zmogaus, daug uzsitarnavusio draugijos akise. Isikisimas liberalu i dalykus airiskos nacionaliskos partijos issauke nesutikima Parnell'o su Gladston'u ir, is neseniai buvusiu draugu, padare nedraugus. Parnell'is, kalbose ant susirinkimu, laikrasciuose ir savo manifeste i airius, stengiasi darodyti, kad airiams neatbutinai reikia tureti savo nacionaliska partija, niekuomet neprigulincia nuo liberalu, nes jsite negali uzkovoti Airijai tiesu, nuo kuriu priguli jos laime ir geras buvis ir vardan kuriu tiek auku jau padeta. Idant sugriauti pasitikejima ant liberalu, airiu vadas apgarsino savo sneka su Gladston'u Havarden'e, paduodamas punktus programos reformu, kurias buk Gladston's ketinas ivesti Airijoje, jaigu liberalams pasisektu paimti valdzia i savo rankas. Jaigu tiesa, ka jis apskelbe, tai istikro airiai nelabai dziaugtusi geradejistemis liberalu. Taip, Parnell'is sako, kad liberalai, zadedami Airijai atskiru parlamenta, nori sumaziti skaitliu jos pasiuntiniu Anglijos parlamente, o agrariska tiesdavyste nori pavesti Anglijos parlamentui, o ne Airijos; skyrima sudziu Airijoje pavesti Anglijos valdziai ir uzvesti prieziura airiskos policijos. Vis tai parodo, kad politiska neprigulme Airijos but menka ir negaletu buti vietos vilciai, kad agrariskos reformos, praeinancios nuo Anglijos parlamento ir turincjos didziausia svarba del airiu, butu ivestos pagal tikrus reikalus Airijos. Vienok negali sakyti, ar is tiesos ka-tik mineti uzdejimai jeina i liberalu programa. Gladston's neprapazysta tai uz teisybę, bet aiskiai neparodo, kokios programos jis laikosi airiskam klausyme. Neaiskumas ir abelnumas jo atsakymu ant uzmetinimu Parnell'o negali neuzaukti seselio ant liberalu ir uzkenkti ju itekmei ir politiskam stoviui partijos. Taigi atsitikimas grynai romantisko budo perėjo is asabiskos puses sferos i politiska ir pakele svarbius klausimus, nuo kuriu gali priguleti kaip stovis dviejų politisku partiju — liberalu ir parnellistu, taip ir likimas airisko klausymo, suristas su vardais minetu partiju. Jaigu liberalai paskutina persiskirtu su parnellistais, tai isrisimas airisko klausymo ant ilgo dar uzsitrauktu ir Airija, kas-zin kol, kentetu nuo prispaudimu politikos; isrisimas-gi klausymo su pagalba unionistu, su kuriais parnellistai gal sutiktu isvien eiti, neužganeditu airiu noru ir siekimu, nes tokiu budu parnellistai turētu daug permaintyti savo programa pagal unionistu norus. Barnis tarpo parnellistu ir liberalu taip uzima draugija ir politiskas partijas, kad karalienes kalba, apskelbta atidengiant parlamenta, neisauke jokiu uzteminimu ir ginu parlamente, kaip tai abelnai budavo, ir atsakymas ant kalbos, arba kaip ji vadina, adresas sustatytas buvo be jokiu kliuciu.

Atskreipdami i Prusus, uztemijame naujas reformas, vienos kurios daro tolesni truky jau pirmiau ivestu reformu, kitos-gi yra uzmanytos zmoniu „naujo palinkimo“, kaip abelnai Vokietijoje vadina pasekejus ir

sadarbinikus Vilhelmo II, suliginant juos su buvaisiais Bismark'o tarnais. Viešpatyste jau seniai pripazino reikalinguma kistis i draugijos prietikius, idant, kiek galima, igyvenditi teisinguma tarpo zmoniu. Tai parodo, tarpo kitu, tiesdavyste apie darba, pradeta Bismarck'o, kuris tuomi norėjo „israuti vilkui danti“, t. y. imdamas po viespatystes prieziura darbo prietikius, norėjo sutaikyti darbinikus su esanciomis islygomis draugijos gyvenimo ir isnaikyti pamatus del agitacijos social-demokratu. Atsitraukus Bismarck'ui, nauji vadai toliaus traukia pradeta jo darba, kaip tose paiose gyvenimo sakese, taip ir kitose, bet vis turedami ta pati sieki — igyvenditi teisinguma ir sutaikyti zmones su esanciu itaisymu draugijos gyvenimo. Toky tai sieki turi apgarsintas projektas reformos Prusuose mokesciu nuo pelno. Abelna jo italpa, praleidziant smulkmenas, yra tokia, kad pakelia iki 1200 mark. pelna, laisva nuo mokescio, ir padidina procenta mokescio nuo didelio pelno, taip kad turtingesni turetu daugiau moketi pagal savo pelna, sulyginant su neturtingais. Siekis projekto — sulygiti, kiek galima, sunkenybe mokesciu del mokanciu juos. Bet, kadangi teisingumas mokesciu sistemos priguli netik nuo itaisymo tiesiuju mokesciu, t. y. tokiu, kuriuos moka tie individai, ant kuriu jie uzdeti, bet ir nuo sistemos netiesiuju arba perdedamu mokesciu, puolanciu daugiausiai ant neturtinguju; tai social-demokratai ir progressistai visai teisingai nurodo ant to, kad siekis uzmanytos reformos — sulyginimas mokesciu sunkenybes del mokanciu juos — nebus daktas, iki nebus pajudinti visoki netiesus mokesciai. Delto jie reikalauja numetimo dideliu mokesciu uz daigtus, ivezamus is svetimų saliu, nes numetimas ju nuimtu nuo sprando daugumo zmoniu sunkia nasta, kurią jie visai bereikalo ir neteisingai dabar nesa.

Austro-Vengrijoje demokratu partija plati na agitacija del ivedimo visu balsavimo ant rinkimu. Idėja daleidimo kuo daugiausiai zmoniu prie naudojimo ir atlikimo politisku tiesu kassy gauna daugiau uztereju; zinoma, labjausiai ji platinasi tarpo tu gaivalu, kurie jaučia save nuskriaustais prie dabar esancio politisko itaisymo. Vokiska liberaliska partija taip-gi buvo issitarusi kitasyk uz sistema visu balsavimo, vienok negali laikyti uz tikra jos palinkima, nes tai galejo daryti labjaus is priezasciu ir motyvu, nesiekenciu uz rubeziu reikalu savo partijos, nekaip is priezasciu abelno budu, gulinciu supratime naudos visos viespatystes. Ivedimas sistemos visu balsavimo, is vienos puses, rodosi paoringu del pacio buvio liberaliskos partijos, nes tuomi pasididitu eiles ju priesiniku; is kitos-gi puses, del pacios viespatystes nemaazi piko galetu padaryti. Atskiros tautos, is kuriu susideda Austro-Vengrija, astria kovą uz politiska nepriegulme; visu balsavimas galetu tikrai lengvesnia padaryti ta kovą ir priartiti valanda, kada laukiamas idealas butu pasiektas. Nemint jau apie Bohemija ir Moravija, kur cekai ne ant zingsnio neatsileidzia su vokieciais, kitos provincijos — Kraina, Styria, Silezia ir t. t. — duoda paveiklus gilaus ir placiai apemusio tautisko susipratimo ir krutejimo, kuris ludija, kad gyvenimas Habsburgu monarchijos sunkias valandas pereina.

A. Joniskis.

Gromatnyezia.

Rasėjams. Palioviau gaves del „Ukinjko“: pirmiausiai „Turgavietes“ ir „Zinias is visur“ paskui „Politika“ ir „Ziniu is Lietuvos“ ateina labai mazai; del „Varpo“ ne ateina visai jau nuo seniai: „Zinios is visur“, dabar jau ne gavau ir „Tevinisku Varpu“. Beganciu straipsniu ne gaunu; kitokių ir ne per daug turia. —

Pipkelė.

Allegretto vivace.

O tie žmo - nes szi - taip kal - ba, kad ba - go - cziai gar - dzei val - ga. Asz ant sa - vo
 b. d. - lo sto - no, ne mai - ni - cziau nei su po - nu, nei su po - nu, nei su
 po - nu. ne mai - ni - cziau nei su po - nu.

Eidamas į laukelį arti,
 Imu sav pipkelę kartę;
 Arklių vagą varydamas,
 Sav pipkelę kurydamas,
 Kurydamas, kurydamas —
 Sav pipkelę kurydamas.

Prieina česas jau valgiti,
 Reik nustot pypkę kurti —
 Ir išvalges bliūdą košės,
 Im' į ranką šabaltošę,
 Šabaltošę, šabaltošę
 Im' į ranką šabaltošę.

Prisikimšes sav pipkelę,
 Im' į ranką dalgelę
 Pradalgelę varydamas,
 Sav pipkelę kurydamas,
 Kurydamas, kurydamas.
 Sav pipkelę kurydamas.

Matau saulej reiks jau sėsti,
 Visus darbus reiks pamesti,
 Eidamas į savo namelius,
 Kurydamas saldus dumelius,
 Kurydamas, kurydamas,
 Kurydamas sav salda dumelį.

Aš įėjau į kiemelį,
 Sutikau savo vaikelį,
 Aną meilei kalbįdamas,
 Sav pipkelę kurydamas,
 Kurydamas, kurydamas,
 Sav pipkelę kurydamas.

Kaip įėjau į triobelę,
 Sutikau savo žmonele,
 Aną meilei bučiuodamas,
 Sav pipkelę kurydamas,
 Kurydamas, kurydamas,
 Sav pipkelę kurydamas.

Apgarsinimai.

Praneszame, kad nuo naujų metų

„Szviesa“,

pigiausias laikrasztis, iszeinantis Tilžeje, taip-gi jau priims prenumeratą ir isz Maskolijos. Ant visų metų isz augszto užmokant tas szauanus laikrasztis kasztuos isz viso tiktai 2 r. 50 kap. pristatant, akuratuiai iki namų uždengtose gromatose. Į parubežį prisiuneziant — užteks ir 75 kap., o ant vietos galima gaut dar pigiau. Prenumeratą ant 1891 metų „Szviesos“ redakeija pradeda priimt nuo 15 dienos szio mėnesio.

Į Ameriką „Szviesa“ nuo naujų metų kasztuos 2 markių.

Siųsdami pinigus, arba rankraszczius, arba ir szaip gromatą raszydami į „Szviesos“ redakeija padekit szitokį adresą:

A. Quandel,

Tilsit (Ostpreussen), Hohe Str. 6.

M. Jankaus

Knigu spaustuvė

Tilž ee,

Augsztojo ulyczioj Nro. 93,

prisivelyja mieliems lietuvinkams ant pri-gatavojimo visokių spaudos dalykų. Reikalui atsitropijant, praszau neeiti proszalį. Prižaduu pakaktiną paslužyjamą ir ne per-angsztas prekiass už darbus.

Nusitikėdamas, kad mano užsiēmimą Lietuvinkai paszelps,

Pasiraszau

M. Jankus.